Digitized by Google

NOS

Stu

A JOF

Elo

In R
XV

Liter

D

Digitized by Google

DE NOSTRI TEMPORIS Studiorum Ratione

DISSERTATIO

A JOH. BAPTISTA A VICO

NEAPOLITANO

Eloquentiae Profeſſore Regio

In Regia Regni Neap. Academia
XV.Kal.Nov. Anno cIↄIↄccIIx.

AD

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Literarum ſtudioſam Juventutem
ſolenniter habita

DEINDE AUCTA

NEAPOLI
Typis Felicis Moſca Anno cIↄIↄccIx.
Permiſſu Publico.

V. Ill.mo Sig.r Arrigo Breinkman
riverentemente l'Autore d.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAROLO AUSTRIO

III. EJUS NOMINIS

HISPAN. ET NEAP.

POTENTISSIMO REGI

QUOD

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SERIE

MAXIMARUM RERUM

TERRA MARIQ; GESTARUM

REGNUM NEAP. RECIPERARIT

CUJUS

AUSTRII PRINCIPES

EAM ESSE FORMAM

VOLUERUNT

UT

SAPIENTIAE STUDIIS

ET IN HAC CIVITATE

ET IN UNIVERSA MONARCHIA

Digitized by Google

HONORES

MAXIMI, AMPLISSIMIQ;

PATERENT

REGIA HUJUS REGNI ACADEMIA

STUDIORUM INAUSPICATIONEM

CIRCUMAGENTIS ANNI cIↄIↄccIIx.

GRATI ANIMI ET OBSEQUI ERGO

D. D.

AD

AD

VINCENTIUM

GRIMANUM

S.R.E. Cardinalem Ampliſſimum

Et Excellentiſſimum

REGNI NEAPOLITANI

PRO

CAROLO

AUSTRIO

III. ejus nominis Rege Moderatorem

OFFICIUM

CUm ſacri juris ſit, VINCENTI GRIMANE, Cardinalis Ampliſſime, res haud conſecratas haberi, quae non

Digitized by Google

ſunt rite per Pontifices dedicatae; cumque Regia haec Regni Neapolitani Academia ſtudiorum hujus anni inauſpicationem CAROLO III. AUSTRIO Hiſpaniarum, noſtroque Potentiſſimo Regi voviſſet; & religiò eſſet, tanquam prophanos adire Principem, qui & ſua Regis vi ſacer, & Regiarum virtutum, quae eum exornant, divinis prope honoribus dignus eſt; diligentiſſimis Tecum precibus egit, ut qui cum noſtra omnium felicitate in hoc Regno moderando tanti Regis ſacra, juſtitiam, fidem, concordiamque tueris; Tua praeſentia, & authoritate hoc votum ſuum quam ſolenniſſime exolverent.

rent . Exiſtimaſti tuum ; haec caſtiſſima Sapientiae deſideria rata facere : quando in ea Repub. natus es , quae ſapientiſſimis inſtitutis fundata , cum omnes Orbis Terrarum omnis memoriae Reſpublicas aequabili ſtatu Imperii deviciſſet ; temporum aeternitati videtur condita : iis Majoribus ortus, qui talem , tantamque Remp. ſapientiſſimis conſiliis domi militiaeque illuſtrarunt : ea demum ſapientia praeditus, ut Tua unius mens ingentes valeat exercitus , quo debita CAROLO *Regna paret ; univerſos Senatus, quo parta conſervet . Eſſet modo , ut Tibi tantae dignationis gratias cum Tuis laudibus admixtas agere-*

mus;

mus: ſed grates Te dignae Tua ipſius aeterna ſunt benefacta: & tunc Te pro dignitate laudari exiſtimas, cum quiſque noſtrum, Te Moderatore, ſuum ſedulo obeat munus. Itaq; quando per Tuam ſapientiam licet, ad hos ſapientiae novitios orationem convertam.

DIS-

DISSERTATIO.

Dissertationis Constitutio.

F*Ranciſcus Baco* in aureo *de Augumentis Scientiarum* libello novas artes,ſcientiaſque, praeter quas hactenus habemus, & quas habemus, quatenus oporteret perduci, indicat, ut humana ſapientia omnino perficeretur. Sed dum *novum Scientiarum* retegit *Orbem*, novo magis, quam noſtro Terrarum Orbe ſe dignum probat. Etenim ejus vaſta deſideria adeo humanam induſtriam exuperant, ut potius quid nobis ad abſolutiſſimam Sapientiam neceſſario deſit, quam quod ſuppleri poſſit, oſtendiſſe videatur. Idque puto factum, ut ſolet, quod qui ſumma tenent, ingentia, atque infinita deſiderent. Itaque talis in re literaria *Verulamius* egit, quales in rebus publi-

DISSERTATIONIS CONSTITUTIO.

blicis maximorum potentes Imperiorum, qui ſummam in humanum genus potentiam adepti, ingentes ſuas opes in ipſam rerum naturam vexare, & ſternere ſaxis maria, velificare montes, aliaque per naturam vetita irrito tamen conati ſunt. Enimvero omne, quod homini ſcire datur, ut & ipſe homo, finitum, & imperfectum. Quod ſi noſtra cum antiquis tempora comparemus, reique literariae utrinque penſemus utilitates, & damna; eadem nobis ratio cum priſcis fortaſſe conſtiterit. Multa enim nobis detecta, antiquis penitus ignorata: & multa antiquis gnara, nobis prorſus incognita: complures nobis ſunt facultates, ut in alio literarum genere proficiamus; complures illis, ut in alio, fuere: illi toti in aliquibus artibus excolendis, quas nos fere negligimus; nos in quibuſdam, quas illi plane contem-

pſe-

ſerunt: multae illis commode unitae doctrinae, quas nos diſcerpſimus; & aliquot nobis, quas illi incommode diviſas tractarunt: tandem non paucae duntaxat ſpeciem mutarunt, & nomen. Quae mihi res argumentum apud vos, Ingenui Adoleſcentes, diſſerendum praebuerunt: *Utra ſtudiorum Ratio rectior, meliorque; noſtrane, an antiquorum?* in quo ediſſertando commoda, incommodaque utriuſque ad exemplum conferemus: & quae noſtrae incommoda vitari, & qua ratione poſſint: quae autem non poſſint, cum quibus antiquorum incommodis compenſentur. Res nova eſt, ni fallor; ſed tam ſcitu neceſſaria, ut mirum, quod nova ſit. Invidiam declinaverim, ſi me non tam noſtra, vel antiquorum incommoda reprehendere, quam utriuſque aetatis commoda componere velle exiſtimetis. Veſtra

DISSERTATIONIS CONSTITUTIO.

Diſſertationis Argumentum.

cauſ-

Dissertationis Constitutio.

cauſſa eſt: ne ſi plus quam antiqui aliis in partibus ſcitis, aliis minus ſciatis: ſed habeatis rationem, qua plus quam antiqui in ipſa ſumma ſcire poſſitis: & quae noſtrae ſtudiorum Rationis incommoda vitari non poſſunt, incommodorum antiquae memores aequo animo perferatis.

In hac Diſſertatione non ſcientiae, ſed ſtudiorum rationes, noſtra, & antiquorum comparantur.

Et quo rem facilius intelligere totam poſſitis, illud internoſcatis oportet; me non heic ſcientias ſcientiis, arteſque artibus noſtras, & antiquorum comparare: ſed quid noſtra ſtudiorum ratio antiquam vincit; ecquid ab ea vincitur, & quo pacto, ne vincatur, differere. Quare novae artes, ſcientiaeque, & nova inventa a novis ſciendi inſtrumentis, adjumentiſque, ſi non ſeparanda, diſtinguenda ſunt tamen: illa namque ſtudiorum materies eſt; haec via, & ratio, proprium noſtrae Diſſertationis argumentum.

Stu-

Studiorum enim ratio tribus omnino rebus omnis contineri videtur; inſtrumentis, adjumentis, & fine. Inſtrumenta enim ordinem complectuntur: nam qui inſtructus ad aliquam artem, ſcientiamque addiſcendam accedit; rite, & ordine accedit. Inſtrumenta autem praeeunt: adjumenta comitantur: finis vero, quanquam ſequitur, ad eum tamen ſtudioſi & a principio, & per omnem ſtudiorum rationem ſpectare debent. Pro hoc item ordine noſtram Diſſertationem diſpenſemus, ut primo de Inſtrumentis, tum de Adjumentis noſtrae ſtudiorum Rationis differamus. De Fine autem, quia per eam, uti ſanguis per totum corpus, diffunditur; quemadmodum ſanguinis motus, ubi ſenſibiliores arteriae ſunt, obſervatur; ita, inquam, de noſtrae ſtudiorum Rationis Fine, ubi is magis emineat, diſputabimus.

DISSERTATIONIS CONSTITUTIO.

Omnis ſtudiorum Ratio quibus rebus contineatur.

Diſſerendorum Oeconomia.

DISSERTATIONIS CONSTITUTIO.

Nova autem ſcientiarum Inſtrumenta alia & ipſa ſcientiae ſunt, alia artes, alia mera artis opera, vel naturae. Omnium ſcientiarum, artiumque commune Inſtrumentum eſt nova Critica; Geometriae Analyſis; Phyſicae haec ipſa Geometria, ejuſque Methodus, ex nova fortaſſe Mechanica: Medicinae Inſtrumentum eſt Chemica, & ex ea nata Spargirica; Anatomiae microſcopium; teleſcopium Aſtronomiae; Geographiae denique polaris lapidis urna. In novis autem Adjumentis enumero Artes de compluribus rerum argumentis, quae antiquitus prudentiae committebantur, redactas; optimorum Copiam exemplorum, Typos literarios, & ſtudiorum Univerſitates conſtitutas. Finis autem omnium ſtudiorum unus hodie ſpectatur, unus colitur, unus ab omnibus celebratur, Veritas. Quarum rerum omnium

Nova ſcientiarum Inſtrumenta.

Nova ſtudiorum Adjumenta.

Hodie qui ſtudiorum finis?

ſive

ſive facilitatem, ſive utilitatem, dignitatemque ſpectetis; noſtra ſtudiorum Ratio omni procul dubio antiqua rectior eſſe, meliorque videatur.

DISSERTATIONIS CONSTITUTIO.

Etenim Critica id nobis dat primum verum, de quo, vel cum *dubitas*, certus fias; & quo omnem prorſus Academiam Novam profligaſſe exiſtimatur. Analyſis autem mira methodi facilitate problemata geometrica antiquis inſoluta diſſolvit. Et antiqui geometria, & mechanica, tanquam phyſicae inſtrumentis uſi ſunt; non perpetuo tamen: noſtri iiſdem & perpetuo, & melioribus. Nam geometriam analyſi explicatiorem, & mechanicam, novam ne, noſtrae diſputationis non eſt; novis certe, & ingenioſiſſimis inventis auctam adhibent Duces: &, ne ab iis unquam in tenebricoſo naturae itinere deſerantur, methodum geometricam in phyſicam importa-

COMMODA noſtrae ſtudiorum Rationis ab Inſtrumentis Scientiarum. *Criticae. Analyſis.*

Methodi geometricae in phyſicam inductae.

COMMODA noſtrae ſtudiorum Rationis.

runt, qua veluti Ariadneo aliquo filo alligati, inſtitutum peragunt iter: & cauſſas, quibus haec admirabilis Mundi machina a Deo Opt. Max. conſtructa eſt, non jam tentabundi phyſici, ſed velut immenſi alicujus operis architecti deſcribunt.

Chemicae in Medicinā invectae.

Chemica antiquis prorſus incognita, quibus adjumentis inſtruit Medicinam? quae chemicorum phaenomenon ſimilitudine appoſita, quamplurimas humani corporis functiones, & morbos nedum conjicit, oculis plane cernit.

Spargiricae.

Certe Spargirica, ejus ſoboles deſiderabatur antiquis: nos eorum voti compotes facti ſumus.

Chemicae in Phyſicam importatae; & Mechanicae in Medicinam.

Et Chemica a quibusdam in phyſicam invecta eſt: uti & a quibuſdam Mechanica in Medicinam. Et Chemico-phyſica nonnulla meteora, aliaque naturae opera manu pene facit: Mechanico autem Medicina per machinae momēta humani corporis deſcribit morbos,

bos, & curat. At Anatome praeter ſanguinis circumitum, nervorum originem, & innumeros ſuccos, vaſa, ductuſque humani corporis, per quae jam praeſtabat antiquae; microſcopii praeſidio glandium miliarium, minutorumque viſcerum, plantarum, bombicis, inſectorumque, & praecipue ad generationem planiſſime perſpiciendam, ovi incubati deſcriptionem, quae omnia antiquorum oculos effugerunt, luculenter illuſtrat. Et Aſtronomia, teleſcopio adjuta, nova ſydera, multas Solis, eaſque variantes maculas, & erronum phaſes obſervat: quae res detectae complura Ptolemaici de Univerſo ſyſtematis vicia detexerunt. Antiqui ultra Oceanum alias eſſe terras tamquam vates per incerta divinabantur; nos vero nauticae urnae uſu reteximus: & geographia mirum quantum illuſtrata! Quis credat, homines hodie

COMMODA noſtrae ſtudiorum Rationis.

Microſcopii.

Teleſcopii.

Nauticae Urnae.

COMMODA noſtrae ſtudiorum Rationis.

non ſolum cum Sole univerſum Terrarum Orbem ambire,ſed ultra Solis vias egredi poſſe, minori temporis ſpacio,quam quo Sol ipſe intra eas ſuum conficiat curſum. A Geometria, & Phyſica, qua methodo hodie docentur, aucta Mechanica, quot, quantis, & quam miris inventis humanam auxiſſe ſocietatem videtur. Certe ex iis noſtri temporis Bellicam natam dixeris: quae tantum antiquos eſt praetergreſſa, ut prae noſtra muniendarum, expugnandarumque urbium ratione, Minerva ſuam Athenarum contemneret arcem; & triſulcum fulmen Jupiter obtuſum, brutumque increparet. Tanta ſunt noſtra ſcientiarum inſtrumenta: quanta nunc ſtudiorum adjumenta videamus. De multis enim rerum argumentis, quae olim uni Prudentiae relinquebantur, artes redactae ſunt: quod in ſpecie de Iuriſprudentia opus anti-

Noſtrae Geometriae, & Phyſicae in Mechanicam illatarum.

A novis ſtudiorum Adjumentis.

Artium de prudentiae rebus redactarum.

antiqui efficere difficultate deterriti deſperarunt. Praeterea in re Poëtica, Oratoria, Pictura, Sculptura aliiſque artibus, quae imitatione conſtant, ingenti optimorum copia exemplorum abundamus: quibus noſtri commonefacti & rectius, & facilius ipſam poſſunt optimam imitari naturam. Atque adeo Typorum beneficio omnia libris ſcatent: quare apud noſtros tam multi ſunt non unum, & item alterum Scriptorem docti; ſed multa, varia, ac pene infinita lectione eruditi. Denique Univerſitates ſtudiorum inſtitutas habemus, omnique ſcientiarum, & artium genere inſtructas, quibus hominum mens, animus, & lingua perficiatur. Atque in his ferme omnibus literarum ſtudiis ad unum hodie ſpectatur finem, Veritatem: quam ſi laudare inſtituam, illa dignus ſim admiratione: quis unquam vituperavit!

COMMODA noſtrae ſtudiorum Rationis.

Optimorum Artium exemplorum.

Typorum Literariorum.

Univerſitatum ſtudiorum.

A ſtudiorum fine.

Haec

COMMODA noſtrae ſtudiorum Rationis.

Haec noſtrae Studiorũ Rationis commoda ad examen revocamus: & an ullis expertia bonis, quae antiquis erant, vel malis admixta, quae non erant, videamus: & an noſtrae mala vitare, & antiquae bona quoque conſequi, & quo pacto poſſimus: quae autem non poſsimus, cum quibus antiquae malis penſentur, differamus.

NOVAE CRITICAE INCOMMODA.

Et principio, quod ad Scientiarum attinet inſtrumenta, a Critica hodie ſtudia inauguramur: quae, quo ſuum primum verum ab omni, non ſolum falſo, ſed falſi quoque ſuſpicione expurget; vera ſecunda, & veriſimilia omnia, aeque ac falſa mente exigi jubet. Incommode quidem; nam adoleſcentibus quamprimum ſenſus communis eſt conformandus; ne in vita agenda aetate firmati in mira erumpant, & inſolentia. Ut autem ſcientia a veris oritur, error

Officit Prudentiae.

a fal-

a falſis; ita a veriſimilibus gignitur ſenſus communis. Veriſimilia namque vera inter & falſa ſunt quaſi media: ut quae fere plerumque vera, perraro falſa. Itaque cum maxime adoleſcentibus ſenſus communis educi deberet: verendum ne iis noſtra Critica praefocetur. Praeterea ſenſus communis, ut omnis prudentiae, ita eloquentiae regula eſt: nam ſaepe Oratores magis cauſſa laborant vera, quae nihil veriſimile habeat, quam falſa, quae credibili ductu conſtet. Quare periculum ſubeſt, ne noſtra Critica adoleſcentes reddat eloquentiae ineptiores. Denique noſtri Critici ante, extra, ſupra omnes corporum imagines ſuum primum elocant verum. Sed id adoleſcentibus immature, atque acerbe praecipiunt. Nam ut ſenectus ratione, ita adoleſcentia phantaſia pollet: neque ſane pueris, quae beatiſsimum fu-

De nova Critica.

Obſtat Eloquentiae.

Impedimento eſt artibus, quae phantaſia, vel memoria, vel utraque pollent.

De nova Critica.

futurae indolis ſpecimen ſemper habita eſt, excaecari ullo modo oportet. Et memoriam, quae cum phantaſia, niſi eadem, certe pene eadem eſt, in pueris, qui nulla alia mentis facultate praeſtant, excoli impenſe neceſſe eſt: neque ingenia ad artes, quae phantaſia, vel memoria, vel utraque valent, ut Pictura, Poëtica, Oratoria, Juriſprudentia, quicquam ſunt hebetanda: neque Critica, quae omnium artium, ſcientiarumque inſtrumentum noſtris commune eſt, ulli debet eſſa impedimento. Haec incommoda declinabant antiqui, quibus Geometria ferme omnibus erat Logica puerorum. Nam Medicos imitati, qui, quo natura vergit, incumbunt; ſcientiam iis, quae ſine acri imagines conformandi vi haud recte percipi poteſt, tradebant; ut nulla vi naturae facta, ſed ſenſim, & placide pro aetatis ingenio conſuefie-

Ut novae criticae incommoda declinabant Antiqui.

rent

rent rationi. Deinde ſola hodie Critica celebratur, Topica nedum non praemiſsa, ſed omnino poſthabita. Incommode iterum: nam ut argumentorum inventio prior natura eſt, quam de eorum veritate dijudicatio; ita Topica prior Critica debet eſse doctrina. At enim eam noſtri faceſſunt, & nullius uſus putant: nam ſat eſt, inquiunt, homines, modo critici ſint, rem doceri; ut quid in ea veri ineſt inveniant: & quae circumſtant veriſimilia, eadem ipſa veri regula nullam Topicam docti vident. Sed qui certi eſse poſſunt vidiſse omnia? unde illa ſumma, & rara orationis virtus exiſtit, qua plena dicitur; quae nihil intactum, nihil non in medium adductum, nihil auditoribus deſiderandum relinquit. Natura enim incerta eſt, & praecipuus, immo unus artium finis, ut nos certos reddat, recte feciſse: & Critica eſt ars verae ora-

DE NOVA CRITICA.

Prae Critica hodie contemnitur Topica.

Incommode.

De nova Critica.

orationis ; Topica autem copioſae. Deinde in Topica, ſive medii inveniendi doctrina exerciti (medium ſcholaſtici dicunt, quod latini argumentum appellant) cum jam norint omnes argumentorum locos in diſſerendo, ut ſcribendi elementa percurrere ; jam facultatem habent ex tempore videndi, quicquid in quaque cauſsa inſit perſuadibile. Qui vero eam facultatem adepti non ſunt, Oratoris nomen vix merent : quorum munus id eſt praecipuum, ut in rebus fervidis, quae cunctationem, vel comperendinationem non patiuntur ; ut in noſtro Foro, in cauſsis, quae crimine conſtant, & vere oratoriae ſunt, ſaepiſsime uſuvenit; reis, quibus paucae horae ad dicendam cauſsam ſunt praeſtitutae, praeſentem opem afferre poſsint. At noſtri Critici, cũ quid dubii iis oblatum eſt, illud reſpondent: *iſta de re ſine, cogitem.*

Ad

Ad haec, tota eloquentiae res nobis cum auditoribus eſt: & pro eorum opinionibus nos noſtrae orationi moderari debemus: & natura ita comparatum eſt, ut ſaepe qui pollentiſſimis rationibus non moventur, iidem aliquo levi argumento de ſententia dejiciantur. Quare, ut orator omnium animos pertigiſſe certus ſit, omnes argumentorum locos percurriſſe neceſſe eſt. Quapropter non recte notant Ciceronem multa levia dixiſſe: nam & levibus illis in foro, in ſenatu, & potiſſimum in concione regnavit: & Orator extitit Imperii Romani majeſtate digniſſimus. Quid illud, quod in quibus cauſſis haerebit orator, qui unum verum curat, in iiſdem ſeſe expediet, qui veriſimilia praeterea conſectatur. M.Brutus hac noſtra, aut ferme noſtra Critica inſtructus (Stoicus enim erat) Milonem deprecativo ſtatu de-

De nova Critica.

De nova Critica.

fendendum putabat; eumque contendere abſolvi oportere, cum ob ejus maxima in Rempublicam merita, tum quod peſſimam de ea peſtem, Clodium ſuſtuliſſet. At Cicero in Topica verſatus, intutum exiſtimavit, talem reum eo rerum ſtatu judicum clementiae committere: & conjectura eam cauſſam duxit: quam ſi egiſſet, Milo certe, ut ipſemet profitebatur, eo judicio evaſiſſet abſolutus. Atqui *Arnoldus*, vir uſquequaque doctiſſimus, eam contemnit, & nullius frugis exiſtimat. Utri credendũ, Arnoldone, qui negat, an Ciceroni, qui ſe a Topica potiſſimum eloquentem factum affirmat, & profitetur, aliorum eſto judicium: nos autem, ut ne quo alteri donemus, alteri rapiamus, dicimus, ut Critica veraces, ita Topica nos fieri copioſos. Quod quemadmodum olim Stoici in Critica, Academici in Topica arte

DE NOVA CRITICA.

te toti fuere; ita hodie ratio diſ-ferendi Stoicorum arida, & deducta apud Recentiores, varia autem & multiplex Academicorum apud Ariſtotelicos in uſu eſt: quodque a Pico Mirandulano propoſitum doctiſſimus quis Recentior uno ſorite perſtringeret, Cajetanus centum numero ſyllogiſmis oppugnat. Et perpetuo animadvertere licet, antiquas Philoſophorum ſectas, quo longius ab hac Critica receſſerunt, eo copioſiores fuiſſe. Stoici, quibus aeque ac noſtris mentem veri regulam eſſe placuit, omnium maxime minuti, & exiles. Epicurei, qui ſenſum eſſe voluerunt, puri, & aliquanto amplius explicati. At Academici antiqui, Socratem ſecuti, qui nihil ſe ſcire, praeterquam neſcire affirmabat, abundantes, & ornatiſſimi. Academici vero novi, qui hoc ipſum neſcire ſe neſcire profitebantur, torrentium more exundabant,

Digitized by Google

De nova Critica.

& nivis ritu ſpiſſi. Et Stoici, atque Epicurei unam dumtaxat diſputationis partem propugnabant: Plato in alterutram, quae veriſimilior videretur, inclinare: Carneades autem utrumque complectebatur oppoſitum; & uno die juſtitiam eſſe, altero non eſſe aequis rerum momentis, & incredibili differendi vi diſputabat. Atque haec omnia inde orta: quia verum unum; veriſimilia multa; falſa infinita. Quare utraque differendi ratio viciosa; Topicorum, quia saepe falſa arripiunt; Criticorum, quia veriſimilia quoque non aſſumunt. Igitur, ut utrumque vitetur vicium, exiſtimem, adoleſcentes ſcientias, arteſque omnes integro judicio doceri, quo Topicae ditent locos: ac interea ſenſu communi ad prudentiam, & eloquentiam invaleſcant; phantaſia, & memoria ad artes, quae iis praeſtant mentis facultatibus, confirmentur:

Ut incommoda, quae nova affert Critica, vitantur.

De nova Critica.

tur:deinde diſcere Criticam:tum de integro de iis, quae edocti ſunt, ſuo ipſorum judicio judicent; & in iiſdem in utranque partem diſſerendis ſeſe exerceant. Ita nanque evaderent in ſcientiis veri, ad rerum prudentiam ſolertes, ad eloquentiam copioſi, ad poëſim, picturamve phantaſtici, ad Juriſprudentiam memorioſi: & cautum praeterea eſſet, ne fierent temerarii, ut qui de rebus inter diſcendum diſputant; neve prave religioſi, ut qui nihil, niſi a Doctore dictatum, verum putant. Qua mihi in re antiqui nobis praeſtare videntur: Pythagorei nanque univerſum ſilebant quinquennium:per quod tempus audita ſolo Doctoris teſtimonio; *ipſe dixit*; propugnabant: & generatim Tyronum philoſophiae proprium munus erat audire: unde proprio vocabulo dicebantur, *Auditores*. Atque hanc ſtudiorum rationem

De nova Critica.

Arnoldus ipſe, quanquam verbis negat, re tamen ipſa mihi confirmat, & profitetur: qui abditiſſimis cujuſvis generis diſciplinarum exemplis ſuam Logicam refert: quae niſi artes, ſcientiaeque unde depromuntur, antea perceptae ſint, ſine ſumma eloquentia, & labore ſummo praeceptoris, intelligi ab auditore aliqu[illegible] pacto vix poſsunt. Itaque ſi Logica poſtrema diſcatur, praeter quae ſupra memoravimus, haec etiam vitantur incommoda; nempe & quod fert Arnoldus, qui, ut exempla utilia afferat, vix intelligitur: & quod ferunt Ariſtotelici, quorum exempla, ut intelligantur, inutiliſſima ſunt.

Incommoda Methodi Geometricae in Phyſicam importatae. *Reſtinguit ſtudium ulterius cōtemplandae naturae.*

Methodus autem geometrica in phyſicam a noſtris inducta videndum, ne illud incommodum ſecum importet: quod cum ex ea nihil negare poſſis, niſi caput ipſum aggrediaris; horum alterum fieri neceſſe ſit; aut phyſicam

ejuſ-

Digitized by Google

ejuſmodi dediſcere, ut mentem ad Univerſi contemplationem adjungas; aut, ſi eam profiteri velis, nihil reſtare, niſi eandem nova aliqua methodo diſponas; aut aliquod novum phaenomenon explices, tanquam ejuſdem phyſicae corollarium. Itaque recentiores phyſici eorum ſimiles eſſe videntur, quibus aedes a parentibus relictae ſunt, ubi nihil ad magnificentiam, & uſum deſideretur, ut iis tantum amplam ſuppellectilem mutare loco, aut aliquo tenui opere ad ſeculi morem exornare relinquatur. At inquiunt docti homines, hanc eandem phyſicam, qua ipſi methodo docent, ipſam eſſe naturam: & quoquo te ad Univerſi contemplationem convertas, hanc phyſicam intueri. Quare gratias agendas Authoribus putant, qui nos tanto negocio naturae ultra contemplandae liberarunt: & has aedes ampliſſimas, in-

DE METHODO geometrica in phyſicam inducta.

Digitized by Google

DE METHODO geometrica in phyſicam inducta.

inſtructiſsimaſque reliquerunt. Quando ita ſe habere naturam neceſſe eſt, agant quammaximas: ſed ſi ea aliter ſit comparata; ſi una de motu regula falſa ſit; ut ne dicam non unam tantum jam falſi compertam eſse; videant, etiam, atque etiam videant, ne non tuto jam naturae ſecuri agant: & dum aedium faſtigia curant, fundamenta cum periculo negligant. Ah ne fallamus, neque fallamur, Auditores: iſtae methodi, ſive ſoritae iſti, ut in geometricis veriſſimae demonſtrandi viae, & rationes ſunt; ita ubi res demonſtrationem non patitur, tanquam vicioſum captioſumque argumentandi genus priſcae philoſophorum ſectae Stoicis, qui eo differendi telo utebantur, objectabant. Et Chryſippi logicam, ut inſidioſiſſimam antiquos reformidaſſe, etiamnum fama conſtat. Quare iſta phyſicae, quae

vi

vi methodi geometricae obtenduntur vera, nonniſi veriſimilia ſunt: & a geometria methodum quidem habent, non demonſtrationem: geometrica demonſtramus, quia facimus: ſi phyſica demonſtrare poſſemus, faceremus. In uno enim Deo Opt. Max. ſunt verae rerum formae, quibus eadem eſt conformata natura.

DE METHODO geometrica in phyſicam inducta.

Demus igitur phyſicae operam, ut philoſophi, nempe ut animum componamus: & in eo praeſtemus antiquis, quod illi haec ſtudia excolebant, ut impie cum Diis de felicitate contenderent; nos autem, ut humanos ſpiritus deprimamus: iis quidem veſtigemus verum, cujus ſumus tantopere ſtudioſi: ſed ubi non invenimus, hoc ipſum veri deſiderium nos ad Deum Opt. Max. qui unus *via, & veritas* eſt, manuducat.

Quomodo phyſicae ut philoſophi, etquidem chriſtiani ſtudeamus.

Deinde geometrica methodus phyſicas diſſertationes, juxta ac geometricas apodixes, tanquam con-

Occludit facultatem acute, ornateque dicendi.

DE METHODO geometrica in phyſicam inducta.

contentas doceri tantum , orna
vetat . Itaque recentiores phyſ
cos omnes genere differen
contento , ac ſevero uti anima
vertas : cumque haec phyſica i
quum diſcitur, & quum percept
eſt , perpetuo ex proximis pro
xima inferat ; eam auditoribu
facultatem occludit , quae phi
loſophorum propria eſt, ut in re
bus longe diſſitis , ac diverſis ſi
miles videant rationes : quod o
mnis acutae, ornataeque dicend
formae fons & caput exiſtima
tur . Neque enim tenue idem eſt
atque acutum : tenue enim una
linea, acutum duabus conſtat . I
acutis autem dictis principem
obtinet locum metaphora : qua
eſt omnis ornatae orationis ma
xime inſigne decus , & luculen
tiſſimum ornamentum . Sed &
alia de cauſa ad id differendi ge
nus conſuefacti, ii ad Eloquenti
ſunt minus idonei . Eloquenti
enim imperitae multitudini eſ

Obſtat liberae, & amplae dicendi formae.

po-

DE METHODO geometrica in phyſicam inducta.

otiſſimum comparata : & rudes omines longas iſtas rationum athenas, maxime ubi

... *volat irrevocabile verbum,*

fficillime tenent: & ut teneant, nta animorū contentione fati- andi non ſunt. Quapropter illa era, & ampla dicendi forma ud eos uti neceſſe eſt; qua O- tor modo probet, modo diver- t, modo ad propoſitum redeat: quod rudius dixit, expoliat; od brevius, amplificet; quod vius, aſſeveret: & in eadem re is, atque aliis orationis figuris moretur, ut eam quam altiſſi- e animo impreſſam auditor af- rat domum. Denique phyſici as methodos a primis veris or- untur. At quae in confeſso ud omnes ſunt, bonus orator aeterit: & ſecunda vera elo- endo, de primis auditores ta- tus admonet: ut quas ipſe ar- mentationes re vera conficit, s auditores conficere ſibi vi- dean-

Iners gignit dicendi genus in eloquentia maxime fugiendum.

potentes eſſent, incognitum fuiſſe affirmaret. Idemque judicium de ingenti illa Demetrii Poliorcetis Halepoli, aliiſque bellicis antiquorum machinis, quod de eorundem navibus, fieri poteſt. Et memphytica, aliaque antiquitatis miracula magis eorum potentiae, quam artis opera, qua nobis quicquam praeſtarent, contendere audacter poſſis. At hemiſphaeria templorum penſilia antequam extruerentur, Architectura ipſa extrui poſſe denegabat. Quot enim aerumnas Philippus Brunelleſchius, qui Florentiae omnium primus in Templo Divae Mariae Florum dictae audax incoepit, perfecitque facinus, a ſui temporis architectis pertulit, contendentibus; nunquam fieri poſſe, ut ſuper quatuor pendentibus punctis tantillum, nedum ingens aedificii moles in immenſum pertinentis educeretur? Quid, ſi qui nova, ac mira

De Analysi relata ad Mechanicam.

Digitized by Google

DE ANALYSI relata ad Mechanicam.

poſt Analyſim editam in mechanica excogitarunt, eam plane contempſerint? & qui una Analyſi freti aliquod opus invenire conati ſunt, id iis haudquaquam ſucceſſerit? *P. Perotus* pro analyticis regulis navim omni commenſu conſtruxit, ſperans eam omnium agiliſſimam fore: in mare deducta, in ſcopulum converſa eſt. An id eo fiat, quia ut acroamata ad matheſim exacta non delectant; ita machinae ad Analyſim ſint inutiles; noſtrae diſputationis non eſt. Sed illud ambigere per haec, quae diximus, licet, qui noviſſime mechanicam adauxerunt, ne non id ipſa geometriae vi, & ſua ingeniorum felicitate magis, quam ulla Analyſis ope praeſtiterint. Quare ut ingenia ad mechanicam excolantur, cauto opus eſt, ne per *ſpecies*, quas dicunt, ſed per formas in matheſi adoleſcentes inſtituantur: & quando Analyſis ars

Analyſis incommoda, ut declinantur.

di-

ivinandi quaedam videtur; ad am, tamquam ad machinam onfugiamus:

DE ANALYSI relata ad Mechanicam.

Nec Deus interſit, niſi dignus
vindice nodus
Inciderit.

In re autem Medica illa ſubnt incommoda; quod cum mororum cauſſas nos ſatis certo ire putemus; parum attendamus gna, faceſſamus ferme judicia: ibus rebus, cum antiqui nois praecellerent, eorum via, & tio medendi erat procul dubio rtior. Cum enim fortaſſe iis uſſae ſatis occultae, incertaee viderentur; de eo duntaxat ant uſque ad religionem ſolici, & curioſi, quod unum in ſe repere, & longa obſervatione ti praeſtare poterant; ex ſignis n tam de morborum cauſſis, am de gravitate, & progreſſu certum curationis ductum jucare. Qua in re corporis, aniique morbi aptiſſime ſibi re-

QUAE REI Medicae noſtra ſtudiorū ratio gignat incommoda.

 ſpon-

DE RE MEDICA.

ſpondent, & congruunt. Aulic
non ſolum irae naturam, ſed ſac
pe etiam cauſſas, quibus Prin
ceps iraſcatur, ignorant:& tame
uſu docti praeſentiſcunt, quai
mox in iram erumpat; ne adver
ſentur: quo irae gradu; ne incen
dant magis: quando ira deferve
ſcat; ut deprecando ad clemen
tiam reducant: quando reſtinct
omnino ſit; ut molles aditus ten
tent. Igitur quando hodie illu
in ore Medicorum omnium cele
bratur: *Cunctemur, & quo aegr*
natura evadat opperiamur: anti
qui rati corporis ſalutem, ut bo
na cetera, facilius conſervari
quam corruptam reſtitui; ad ill
ſedulo attendebant, quid futui
morbi natura valens innueret
quo provideri, & vitari poſſet
Quae erat illa Tiberii Caeſ. Me
dicina Ars, quam omnes, ut tr
geſimum aetatis annum attinge
rent, noviſſe oportere exiſtima
bat; eaque una ſapientiſſimi Ro

mani

tot, quot omnes norunt, ſeculis uſi *ſunt*. Neque ſane ulli natura cujuſquam ſua inſidioſa eſt: cum tanta fide, & diligentia cujuſque tutelam gerat. Semper enim antequam in morbum corruat, aliquo futuram ruinam ſigno portendit: nos vero, qui ad eam in nobis attendendi artem negligimus, animum non advertimus: ut dicere audeam; cum nihil repente maximum fiat, vel repentina morte ſublatum neminem.

De Re Medica.

Haec rei medicae incommoda ut vitentur, eorum cauſſas jam levius indicatas apertius demonſtremus. Hodie ab uno aliquo exploratio vero noſtras de phyſicis argumentis diſſertationes deducimus: ſigna vero, & judicia veriſimilia ſunt, quae longa obſervatione colliguntur. Quare ut Galenicos non recte morborum cauſſas ſyllogiſmo conjicere *Verulamius* notabat; ita ego Recentiores non recte id ipſum Sorite

Ut rei Medicae incommoda declinantur.

prae-

De Re Medica.

praeſtare dixerim. Nam ut qui ſyllogiſmo contendit, nihil novi affert, quia in propoſitione, vel aſſumptione complexio continetur; ita qui Sorite confirmat, nihil aliud facit, quam explicat verum ſecundum, quod in primo latebat involutum. Atqui morbi ſemper novi ſunt, & alii; ut ſemper alii ſunt aegrotantes. Neque enim ego idem nunc ſum, qui modo fui, dum *aegrotantes* proloquerer: innumera namque temporis momenta jam aetatis meae praeterierunt: & innumeri motus, quibus ad ſummum diem impellor, jam facti ſunt. Atque indidem, cum in quoque, ut ita dicam, genere (nam verum genus ſpecies omnes complectitur) morbi ſint infiniti; una forma omnes finiri non poſſunt. Cumque haec ita ſint, uti ſyllogiſmo, cujus amplior pars genere conſtat, & hae res vero genere non continentur; ita & Sorite nihil quic-

quam

DE RE MEDICA.

quam veri de iiſdem rebus confi-
cere poſſumus. Quare tutius
conſilium, ut particularia conſe-
ctemur; & Sorite, non ſupra ejus
in hac re meritum, utamur qui-
dem; ſed potiſſimum inſiſtamus
Inductione: cauſſas cum Recen-
tioribus, quia explicatiores ſunt,
explicemus; magni tamen ſigna,
& judicia faciamus: & Conſerva-
tricem antiquorum, ſub qua Exer-
citatricem, & Dietariam compre-
hendo, aeque ac noſtram Cura-
tricem excolamus.

INCOMMODA quae morali, civilique doctrinae, & eloquentiae noſtra ſtudiorum ratio affert a fine.

Sed illud incommodum no-
ſtrae ſtudiorum rationis maxi-
mum eſt, quod cum naturali-
bus doctrinis impenſiſſime ſtu-
deamus; moralem non tanti faci-
mus, & eam potiſſimum partem,
quae de humani animi ingenio,
ejuſque paſſionibus ad vitam ci-
vilem, & ad eloquentiam accom-
modate, de propriis virtutum, ac
vitiorum notis, de bonis maliſ-
que artibus, de morum characte-
ribus

De morali & civili doctrina, & eloquentia.

ribus pro cujuſque aetate, ſexu, conditione, fortuna, gente, republica; & de illa decori arte omnium difficillima differit: atque adeo ampliſſima, praeſtantiſſimaque de Republica doctrina nobis deſerta ferme, & inculta jacet. Quia unus hodie ſtudiorum finis veritas: veſtigamus naturam rerum, quia certa videtur: hominum naturam non veſtigamus, quia eſt ab arbitrio incertiſſima. Sed haec ratio ſtudiorum adoleſcentibus illa parit incommoda, ut porro nec ſatis vitam civilem prudenter agant; nec orationem moribus tingere, & affectibus inflammare ſatis ſciant. Et quod ad prudentiam civilis vitae attinet, cum rerum humanarum dominae ſint Occaſio, & Electio, quae incertiſſimae ſunt; eaſque ut plurimum Simulatio, & Diſſimulatio res fallaciſſimae ducant; qui unum verum curant, difficile media, difficilius fines earum aſſequuntur:

De Doctrina Civili.

tur: & ſuis conſiliis fruſtrati, alie- nis decepti, quam ſaepiſſime abeunt. Quando igitur vitae agenda ex rerum momentis, & appendicibus, quae circumſtantiae dicuntur, aeſtimantur: & earum multae fortaſſe alienae, ac ineptae, nonnullae ſaepe perverſae, & quandoque etiam adverſae ſuo fini ſunt; non ex iſta recta mentis regula, quae rigida eſt, hominum facta aeſtimari poſſunt: ſed illa Lesbiorum flexili, quae non ad ſe corpora dirigit, ſed ſe ad corpora inflectit, ſpectari debent. Atque adeo hoc ſcientia a Prudentia diſtat; quod ſcientia excellunt, qui unam cauſſam per quam plurima naturae effecta perducunt: prudentia vero praeſtant, qui unius facti quampluri- mas cauſſas veſtigant, ut quae ſit vera, conjiciant. Idque adeo fit, quia ſcientia ad ſumma, ſapientia ad infima vera ſpectat: unde ſtulti, illiterati aſtuti, docti impru-

DE DOCTRINA CIVILI.

De Doctrina Civili.

dentis, & viri ſapientis diſtinguuntur characteres, & notae nam in vita agenda ſtulti neque ſumma, neque infima vera attendunt: illiterati aſtuti infima animadvertunt, prima non vident imprudentes docti ex ſummis infima; ſapientes vero ex infimi ſumma dirigunt. At ex genere vera aeterna ſunt: particulari autem quoquo temporis momento in falſa mutantur. aeterna ſupra naturam extant: in natura enim nihil, niſi mobile, niſi mutabile continetur. Tum autem bonum cum vero congruit: & eandem cum eo vim habet, eaſdem dotes. Proin ſtultus, qui nec ex genere, nec in ſpecie vera norit ſemper praeſentem ſuae temeritatis fert poenam. Indocto autem aſtuto, qui vera peculiari captat, nec ex genere verum tenet; quae aſtutiae hodie proſunt eae ipſae cras nocebunt. Docti vero imprudentes, qui ad peculiari

a ve-

De Analysi relata adMechanicam.

metria exercet. Ea enim, ut equorum agitatores, acres equos aliquantiſper refraenant, quo fugam celeriorem effundant; ita cohibet ingenia dum diſcitur; quo, dum ad uſum revocetur, peracuat. Nam ingentem formarum vim iis objicit, ut mira mentis celeritate tanquam ſcribendi elementa percurrant; eaque legant, atque componant, quibus propoſita diſsolvat problemata. Analyſis autem, ut

. Phoebi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum ſi pectore poſſit
Excuſſiſſe Deum;

ita ſuas rationes ſubducit, expectans, an forte ſibi dentur, quas quaerit aequationes. Deinde Archimedem in Syracuſarum obſidione miras belli machinas excogitaſse memoriae proditum eſt. Heic reſpondent, Archimedem eam noſse, & invidia diſsimulaſ-

De Doctrina Civili.

a vero ex genere recta pergunt; per amfractuoſa vitae perrumpunt. At ſapientes, qui per agendorum obliqua, & incerta ad aeternum verum collimant, quia recta non poſſunt, circumducunt iter:& conſilia expediunt in temporis longitudinem, quantum natura fieri poteſt, profutura. Non recte igitur, per haec, quae diximus, ii faciunt, qui judicandi rationem, qua utitur ſcientia, in prudentiae uſum transferunt: nam ii res recta ratione aeſtimant: & homines, cum bona ex parte ſtulti ſint, non conſilio, ſed libidine, vel fortuna reguntur: ipſi de rebus judicant, quales eſſe oportuerit; & res ut plurimum temere geſtae ſunt. Et cum ſenſum communem non excoluerint, nec veriſimilia unquam ſecuti ſint, uno vero contenti; quid porro de eo homines communiter ſentiant, & an iis quoque vera videantur, nequicquam pen-

De Doctrina Civili.

dunt: quae res non ſolum privatis hominibus, ſed Principibus viris, & ſummis Regibus & ſummo vicio datum eſt, & quandoque maximo damno, maloque fuit. Cum Henricus III. Rex Galliarum Henricum Guiſium Ducem, populariſſimum principem, ſub publica commeatus fide, & in mediis Galliarum conventibus morti dari mandaſſet; quanquam facto juſtae ſubeſſent cauſſae, quia tamen non videbantur; re Romam perlata *Ludovicus Cardinalis Mandrutius*, rerumpublicarum prudentiſſimus, factum in ea verba notavit: *Principes non ſolum, ut res verae, & juſtae ſint, ſed ut tales quoque videantur, curare oportère*. Quod ſapiens dictum mala inde in Galliae Regno orta quam veriſſimum eſſe comprobarunt. Recte igitur ſapientiſſimi Romani in prudentiae rebus, quid videretur, ſpectabant: & cum Judices, tum Senatores

tores per verbum *videri* ſuas ſententias concipiebant. Ut haec igitur omnia complectamur, Philoſophi, qui propter eximiam rerum maximarum ſcientiam Politici olim univerſarum rerumpublicarum nomine vocabantur; poſtea ex parva urbis Athenarum particula, & loco ubi docebant, nomen habuerunt, ac Peripatetici, & Academici dicti ſunt; tum rationalem, tum naturalem, moralemque doctrinam ad civilem prudentiam appoſite tradebant; hodie res nobis ad antiquos phyſicos reciderunt. Et quando olim triplex philoſophia ab iiſdem tradebatur ad Eloquentiam accommodate: unde a Lyceo Demoſthenes, ab Academia Cicero luculentiſſimarum maximi Oratores linguarum prodiere: hodie ea ratione docetur, ut in ea fontes omnis veriſimilis, copioſae, acutae, ornatae, explicatae, amplae, moratae, inflammataeque orationis

De Doctrina Civili.

De Eloquentia.

DE ELOQUENTIA.

nis ſint exiccati: & auditorum mentes conformant ſimiles

. . . . . Virginum noſtrarum,
quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, & vincto
pectore, ut graciles ſient:
Si qua eſt habitior paulo, pugilem
eſſe ajunt: deducunt cibum:
Tametſi bona eſt natura, reddunt
curatura junceas.

DE DOCTRINA CIVILI denuo.

Heic doctiſſimi homines ad illud de civili prudentia fortaſſe reſpondeant, me eos velle Aulicos, non Philoſophos: vera negligere, & apparentia ſequi: virtutem opprimere, & virtutis ſimulacra praeſeferre. Nullus equidem: ſed eos vellem Aulae quoque philoſophos: verum curare, quod videatur: honeſtum ſequi, quod omnes probent. At enim de Eloquentia iidem ipſi ſuam

DE ELOQUENTIA iterum.

ſtudiorum rationem nedum nullum ei incommodum, ſed maximam contendunt afferre utilitatem. Quanto enim, inquiunt,

prae-

praeſtat, veris rerum argumentis eam menti vim facere, quae cum ratione coaleſcat, nec unquam ab ea reſolvi poſſit; quam iſtis orationis illecebris, & dicendi facibus animum flectere, quae ubi reſtinctae ſunt, rurſus ad ingenium redeat. Sed quid facias, ſi non cum mente, ſed cum animo tota eloquentiae res eſt: mens quidem tenuibus iſtis veri retibus capitur; ſed animus non niſi his corpulentioribus machinis contorquetur, & expugnatur. Eloquentia enim eſt officii perſuadendi facultas. Is autem perſuadet, qui talem in auditore animum, qualem velit, inducat. Hunc animum ſapientes ſibi inducunt voluntate, quae mentis placidiſſima pediſſequa eſt: quare eos ſat eſt, doceas officium, ut faciant. At multitudo, & vulgus appetitu rapitur, & abripitur: appetitus autem eſt tumultuoſus, & turbulentus: cum enim ſit ani-

De Eloquentia.

De Eloquentia. mi labes, corporis contagione contracta, corporis naturam ſequens, non movetur, niſi per corpora. Itaque per corporeas imagines eſt alliciendus ut amet: nam ubi ſemel amat, facile docetur, ut credat: & ubi credit, & amat, eſt inflammandus, ut ſua ſolita impotentia velit: quae tria niſi qui fecerit, haud perſuaſionis opus effecerit. Atque adeo animi perturbationes, quae interioris hominis mala ab appetitu omnia, tanquam ab uno fonte proveniunt, duae ſolae res ad bonos uſus traducunt; Philoſophia, quae eas ſapientibus temperat, quo virtutes evadant; Eloquentia, quae eas in vulgo incendit, ut faciant officia virtutis. Sed eam hodie Rerumpublicarum formam eſſe replicabunt, ut eloquentia in liberis populis non ultra regnet. Principibus quidem grates, qui nos legibus, non lingua regunt: ſed in his ipſis Re-

bufpu-

De Eloquentia.

buſpublicis Oratores amplo, verſo, *inflammato* dicendi genere, eximii, cum in Foro, tum in Senatu, & in ſacris concionibus cum ſumma Reip. utilitate, & maxima linguae gloria claruerunt. Sed dicamus quid fortaſſe rei ſit: Galli ſubſtantiae vocabulis abundant: ſubſtantia autem a ſe bruta, & immobilis, nec comparationis eſt patiens. Quare nec ſententias inflammare, quod ſine motu, & quidem vehementi non fit; nec amplificare, & exaggerare quicquam poſſunt. Indidem verba invertere nequeunt: quia, cum ſubſtantia ſummum ſit genus rerum, nihil medium ſubſternit, in quo ſimilitudinum extrema conveniant, & uniantur. Quamobrem metaphorae in ejus generis nominibus uno vocabulo fieri non poſſunt; & quae duobus fiunt, ut plurimum durae ſunt. Ad haec, orationis ambitum conati, nihil ultra membra prae-

ſti-

De Eloquentia.

ſtiterunt: nec ampliores verſus, quam, quos dicunt *Alexandrinos*, fundunt: qui & ipſi, praeterquamquod diſtrophi ſunt, cum praetera ſinguli ſententias claudant, & bini ſimiliter deſinant; quarum rerum altera omnem minuit amplitudinem, altera allevat gravitatem; ſunt inertiores, tenuioreſq; elegiacis. Duas duntaxat voculationum ſedes, ultimam, & penultimam habent: & ubi nos ab ultima tertiam acuimus, ii accentum in penultimam transferunt: quod neſcio quid tenue, & ſubtile ſonat: quibus rebus ii nec amplis periodis, nec grandibus numeris apti ſunt. Sed ut eadem lingua omnis ſublimis, ornatique dicendi characteris impos, ſic tenuis patientiſſima eſt. Cum enim ſubſtantiae vocabulis ſcateat, atque iis ipſis, quae ſubſtantias, ut Scholae dicunt, *abſtractas* ſignificant, rerum ſemper ſumma perſtringit. Quare didaſcalico dicen-

di

DE ELOQUENTIA.

di generi aptiſſima eſt: quia artes, ſcientiaeque ſumma rerum genera perſequuntur. Atque hinc factum, quod ubi nos noſtros Oratores laudamus, quod diſerte, explicate, eloquenter dicant; ii laudant ſuos, quod vera cogitarint. Et quum hanc mentis virtutem diſtracta celeriter, apte, & feliciter uniendi, quae nobis ingenium dicitur, appellare volunt; *Spiritum* dicunt: & mentis vim, quae compoſitione exiſtit, re ſimpliciſſima notant: quod ſubtiliſſima eorum mentes non compoſitione, ſed tenuitate cogitationum excellant. Quare ſi ejus diſputationis, ſummis dignae philoſophis, illa pars vera eſt: linguis ingenia, non linguas ingeniis formari; hanc novam Criticam, quae tota ſpiritalis videtur, & Analyſim, quae Matheſeos ſubjectum, quantum ex ſe eſt, omni prorſus corpulentia exuit, uni in Orbe Terrarum

Galli

De Eloquentia.

Galli vi ſuae ſubtiliſſimae linguae excogitare potuerunt. Cum haec igitur omnia ita ſint; eloquentiam ſuae linguae parem ab una ſententiarum veritate, tenuitateque, & deducta ordinis virtute commendant. Nos vero lingua praediti, quae imagines ſemper excitat: unde omni Itali Pictura, Sculptura, Architectura, Muſica omnibus Orbis Terrarum nationibus praeſtiterunt: quae actuoſa ſemper, auditorum mentes in res longe diſſitas, & remotas vi ſimilitudinum transfert: unde Itali poſt Hiſpanos acutiſſimi nationum: quae in genere dicendi ornato, & amplo, nempe Herodoteo, Liviano, Ciceronianoque Guicciardinios; in grandi, ac vehementi, ſive Thucydideo, Demoſthenico, ac Salluſtiano alios; in Attica elegantia Buccacios; in novo Lyricorum genere Petrarchas; qui fabularum granditate, & locutionis

nis facilitate Homerum refe-runt, Arioſtos; qui majeſtate ſen-tentiarum, & divinis numeris Virgilium exprimunt, Torquatos numerat, & recenſet; linguam, quibus partibus potiſſimum bea-tiſſima eſt, non excolemus? Igitur qui neque in Phyſicum, neque in Mechanicum eruditur; ſed ad Rempublicam, vel Foro, vel Se-natui, vel ſacris Concionibus in-ſtituitur; in hiſce ſtudiis, qua me-thodo traduntur nec puer, nec diu immoretur: Geometriam per formas ad ingenioſam rationem addiſcat: Topicam excolat: & de natura, de homine, de republica libero, ac nitidiori diſſerendi ge-nere in utranque diſputet par-tem; ut quod probabilius, veriſi-miliuſque in rebus ſit, amplecta-tur: ut ne in ſumma noſtri ſint ſcientiores antiquis, & nobis ſa-pientiores antiqui: noſtri verio-res antiquis, & nobis eloquen-tiores antiqui: ſed ita ſapientia, & elo-

DE ELOQUENTIA.

Ut noſtrae ſtudiorum Rationis incommoda a Prudentia, & Eloquentia arceātur.

De Prudentia, et Eloquentia.

eloquentia aequemus, ut ſcientia ſuperamus antiquos.

De Re Poetica.

De re autem Poëtica nihil ſingillatim diſſerui: quia poëticus inſtinctus Dei Opt. Max. donum eſt, nec ullis inſtrumentis parari poteſt: quia tamen, qui ea facultate divinitus afflati ſunt, ſi eam ipſam literarum ſtudiis exornare velint; ut omnium ſtudiorum florem quendam excolant, neceſſe eſt; de eadem extra ordinem quidem, non tamen ſine omni ordine, quae noſtri argumenti ſunt, diſſeramus.

Nova Critica quando rei Poëticae utilis.

Criticam noſtri temporis Poëticae obeſſe diximus, ſub eo temperamento, ſi pueris tradatur: nam iis & phantaſiam obcoecat, & memoriam obruit: & Poëtae optimi phantaſtici ſunt: & peculiare eorum Numen Memoria, ejuſque ſoboles Muſae. Sed ſi adoleſcentes, utraque mentis facultate firmati, eam artem edoceantur, eam Poëticae rei conferre putem: quia Poë-

tae

tae ad verum in idea, ſive ex genere, ut paullo inferius dicemus, ſpectant. Et methodus geometrica quamplurimum ad confingenda mendacia poëtica conducit: nempe ut tales per omnem fabulae tractum perpetuo gerantur perſonae, quales ſemel principio inductae ſunt: quam artem Homerus omnium princeps, ut tradit *Ariſtoteles*, docuit: &, ut *idem Philoſophus* animadvertit, ſunt quidam a conſequente paralogiſmi: ut, Daedalus volat, ſi alatus eſt. Quare ea recte confingere nequeunt, niſi qui ſatis recte norint alia aliis attexere, ut a primis ſecunda, a ſecundis porro tertia conſequi natura videantur. Quamobrem acute, neque citra verum quis dixerit: ejuſmodi mendacia eos invenire tantum poſſe, qui vera philoſophiae optime ſciunt. Id egregie praeſtant Geometrae, qui ex falſis permiſſis, & datis ſuae vi methodi a con-

DE RE POETICA.

Methodus Geometrica Poëticae commoda.

F

DE RE POETICA.

Verũ in idea, ſive ex genere Prudentiam Poëticam recte dirigit.

conſequenti vera conficiunt. Et finem quoque, qui hodie maxime celebratur, nempe verum in idea, ſive ex genere, in Re Poëtica adprime utilem arbitror. Neque enim in ea ſum ſententia, Poëtas falſis praecipue delectari: quin affirmare audeam, eos aeque ac philoſophos ex inſtituto vera ſequi. Nam Poëta delectando docet, quae ſevere Philoſophus: uterque docet officia: uterque mores hominum deſcribit: uterque ad virtutes excitat; & a viciis abducit: ſed Philoſophus, quia cum eruditis rem habet, id differit ex genere; Poëta vero, quia cum vulgo agit, ſublimibus perſonarum, quas fingit, factis, dictisque, tanquam exemplis quodammodo excogitatis perſuadet. Quamobrem Poëtae recedunt a formis veri quotidianis; ut excellentiorem quandam veri ſpeciem effingant: & naturam incertam deſerunt, ut natu-

ram

ram conſtantem ſequantur: atque adeo falſa ſequuntur, ut ſint quodammodo veriores. Rigor hic humanarum actionum, ut quis in omnibus, & per omnia ſibi conſtet, optime a Stoicis, quibus Recentiores reſpondere videntur, docebatur. Unde ii merito ſuae Stoicae ſectae Principem aſſerebant Homerum, qui *Ariſtoteli* princeps poëticorum mendaciorum eſt artifex. Quapropter per quas ipſas cauſſas noſtrum ſtudiorum finem prudentiae civili obeſſe docui; eum Poëticae conducere judicarim. Nam Prudentia in humanis actionibus veſtigat verum uti eſt, etiam ab imprudentia, ignorantia, libidine, neceſſitate, fortuna: Poëſis tantum ad id verum ſpectat, uti natura, & conſilio eſſe debet. Et Recentiorem Phyſicam Rei Poëticae commodam eſſe exiſtimarem: nam Poëtae phraſes bona ex parte uſurpant, qui-

DE RE POETICA.

Recentior Phyſica Rei Poëticae proficua.

Digitized by Google

DE RE POETICA.

bus naturales rerum cauſſas explicant; ſive in dictionis poëticae admirationem, ſive in antiquae poſſeſſionis argumentum: quod antiquiſſimi Poëtarum phyſici fuerint. Unde illa *ſanguine cretus*, pro genito: *abire in auras*, pro mori: *ignis circa praecordia fervens*, pro febri: *concretus in aëre vapor*, pro nube: *excuſſus nubibus ignis*, pro fulmine: *terrae umbrae*, pro nocte; omnes temporis partes Aſtronomorum definitionibus deſcriptae: & metonymia cauſſae pro effectu apud eoſdem tantopere celebrata. Igitur quando recentior Phyſica ſenſibiliores cauſſarum imagines a Mechanica potiſſimum, qua utitur, tanquam inſtrumento, deſcribit; ea commodius Poëtas novarum genere locutionum inſtrueret.

DE CHRISTIANA THEOLOGIA.

Credo equidem, vos haudquaquam miratos eſſe, quod inſtrumenta ſcientiarum omnia perſe-

cu-

cutus, nulla de Chriſtiana Theologia verba fecerim: neque enim exiſtimavi, vos expectaturos, ut ego deterrimo comparationis genere vera cum falſis, divina cum humanis, Chriſtum cum Lycurgo, vel Numa compararem. Sed ut breviter, quantum ab ethnicis in hac ſtudiorum parte peccatum ſit, accipiatis; illud animadvertere licet, apud eos multas, varias, incertiſſimaſque fuiſſe de Deorum Natura opiniones: & qui repuſpublicis praeerant, philoſophos de rebus divinis oppoſita diſſerere aequo animo patiebantur: & tantum impietatis animadvertebant in eos, qui Deos eſſe negarent: fortaſſe rati, coetera philoſophorum placita vulgi captum, in quod potiſſimum religio erat inculcanda, ſuperare. Et Poëtas quoque de Deorum natura, eorumque poteſtate in fabularum admirationem nova comminiſci ſinebant: nam

De Theologia christiana.

De Theologia christiana.

id ipſum ad Religionem pertinere arbitrabantur; quo major de ſuorum Numinum potentia in vulgi animos opinio induceretur. In ſacrificiis vero, auguriis, auſpiciiſque, quia iis rebus maxime publicum religionis uſum poſuerunt; quo auguſtiora, & venerabiliora eſſent, coeremonias Deorum quam maxime certas, ſollenneſq; eſſe voluerunt. Quare ſolas coeremonias pollutas, & ſpretas auſpiciorum religiones, & novas divinandi artes vindicarunt, ac ulti ſunt. Neque Chriſtianos, quod ſuos Deos non crederent, ſed quod non adorarent, perſequebantur. Sed quid ſtultius, quid ineptius, quam jubere coeremonias certas, incerta adorare Numina? At Chriſtiana Religio dogmata de Dei Opt. Max. natura, diviniſq; myſteriis, quam certiſſima docet: unde ritus, & coeremoniae ſunt merito certae. Quare nova Scientia apud nos divi-

divinitus nata eſt, quae divinos ejus veri fontes aperit, Sacros Libros, & Traditionem, & Theologia Dogmatica nuncupatur. Itaq; ubi olim lex XII. Tabb. a coeremoniarum capite incipiebat: DEOS CASTE ADEUNTO; Juſtinianeus Codex a Titulo *de Summa Trinitate*, *& Fide Catholica* inauſpicatur. Ejus autem doctrinae optima methodo, quaſi rivulus effluit alia Theologia, quae Moralis dicitur, & de finibus bonorum, de virtutibus, officiiſque ad Chriſtianam Religionem accommodate praecepta conſignat. Quae de Deo ſcientia, quae coeremoniarum caſtitas, quae morum doctrina tanta veritate, tanta dignitate, tanta virtute praeſtant: quod Chriſtiana Religio, non ut aliae vi, & armis, quibus gentes delerent; ſed virtutibus, & cruciatuum conſtantia in duas ſeculi ſapientiſſimas gentes, Graecos, Romanoſque, & in

De Theologia christiana.

De Theologia christiana.

in potentiſſimũ Orbis Terrarum Imperium ſeſe inſinuavit: atque eae cum ſuo imperio, cum ſua doctrina in Chriſtianum nomen ſponte ſua conceſſerunt: nec tamen eorum religionis, ac philoſophiae monumenta deleta ſunt: divino certe conſilio, ut in omne aevum utraque ad exemplum collata, illa humana, noſtra prorſus divina videretur.

Incommoda artium de argumentis prudentiae redactarum.

Hactenus de Scientiarum Inſtrumentis; nunc de noſtrae Studiorum Rationis adjumentis diſſeramus. Et quod de multis rerum argumentis, quae a prudentia ſunt, artes redactas habeamus, vereor, ne damno potius noſtrae Studiorum Rationis, quam lucro apponi neceſſe ſit. Nam de iis rebus, quibus prudentia moderatur, artes, ſi multae nullae; ſin modicae, multae ſunt. Qui enim omnia prudentiae in artem redigere conantur, principio inanem inſumunt ope-

ram:

ram: quia prudentia ex rerum circumſtantiis, quae infinitae ſunt, ſua capit conſilia: quare omnis earum comprehenſio, quam ampliſſima, nunquam eſt ſatis. Deinde conſuefaciunt auditores, ut communibus praeceptis adhaereſcant: quo nihil in actu rerum inutilius experimur. Quamobrẽ ut uſui ſint artes, quae prudentia conſtant, uti Oratoria, Poëtica, Hiſtorica, Deorum Compitalium inſtar ſint; & tantum demonſtrent, quo, & qua ſit eundum: nempe per philoſophiam ad ipſius optimae contemplationem Naturae. Cum enim una excolebatur Philoſophia, ſive adeo una optima ſpectabatur natura; maximi in quoque iſtarum artium genere Scriptores apud graecos, latinos, & noſtros floruerunt: artibus autem apud quoſque eorum excultis, non perinde clari extiterunt. Exequamini, quaeſo, de ſingulis ratio-

De Artibus, quae de prudentiae argumentis redactae ſunt.

Ut eorum incommoda declinantur.

tio-

De Artibus, &c.

tionem; & me nihil falſi dixiſſe invenietis. Quapropter qui artes, ac diſciplinas, quae nedum omnes, ſed cunctae in philoſophiae gremio continebantur, & ab ea, & inter ſe ipſas diviſerunt; mihi Tyrannorum ſimiles fuiſſe videntur, qui ampliſſima, opulentiſſimaque, ac frequentiſsima hoſtium urbe potiti, quo tuti porro ab ea ſint, urbem delent, & cives per pagos longe diſſitos diſſipant: ut ne ultra ſuae urbis magnificentia, & opibus, ſuorumq; numero freti ſpiritus, animoſque efferre, neve conſpirare, & alii aliis auxilio eſſe poſſint.

De Jurisprudentia.

Id ipſum ſpeciatim noſtra Juriſprudentia confirmemus, quae, quia Graecis ignota, & priſcis Romanis prorſus alia fuit; quaedam praecipua, quae hac in re inſunt, & noſtri argumenti ſunt, dicere neceſſe eſt. Quatuor priores Tituli primi Pandectarum libri, quibus quae dicuntur graecis

cis *Priora* abſolvuntur, ſive doctrina de Juriſprudentiae natura, ejuſque fine, juſtitia, argumento nempe jure, ſeu juſto, de legum cauſſis, virtutibuſque, & de earum interpretandarum ratione; quantula ejus ingentis operis pars eſt? & tamen omnem Juriſprudenriae Artem expediunt. Quanquam quid hoc verbi eſt Ars prudentiae, cujus una ars eſt Philoſophia? Nam ſi cum *Authore Methodi Juris Civilis* ſatis docto eleganter loqui velimus; *Priora* philoſophiam Juris continent; reliquum totum corpus hiſtoriam: ego vero praeterea & ingentem generis judicialis Topicam continere affirmarim. Nam quid eſt, quod ſane mirum, immenſam librorum de Jure molem cum nobis eſſe, tum poſt Edictum Perpetuum Romanis fuiſſe; de quo Romanis antea admodum pauci, Graecis omnino nulli? Quia apud Graecos Phi-

De Jurisprudentia.

DE JURIS-PRUDENTIA.

De Jurisprudentia Graecorum.

Philoſophi Juris philoſophiam; nempe doctrinam de Republica, de juſtitia, legibusque tradebant: qui Pragmatici dicebantur, leges Oratoribus miniſtrabant: Oratores autem in cauſſis ex facto ipſo aequi argumenta inveniebant. Quare, cum apud Graecos Juriſprudentia, & Philoſophorum ſcientia, & Pragmaticorum de legibus hiſtoria, & Oratorum facultate contineretur; apud eoſdem de philoſophia innumeri, orationum quamplurimi, nulli autem de jure libri erant.

De Juriſprudentia Romanorum.

Philoſophi autem Romanorum ipſi erant Juriſconſulti, ut qui in una legum peritia omnem ſapientiam poſuerunt, ſive ſapientiam heroicorum temporum meram conſervarunt: etenim

. . . *Haec fuit ſapientia quondã,*
Publica privatis ſecernere, ſacra prophanis,
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis,

Op-

*Oppida moliri, & leges inci-
dere ligno.*

De Juris-prudentia.

Quare eadem definitione Romani Juriſprudentiam, qua Graeci Sapientiam *divinarum, humanarumque rerum notitiam*, definiebant. Cum autem ea ſapientia juſtitia, & civili prudentia tota ferme conſtet; doctrinam de Republica, & de juſtitia multo rectius, quam Graeci, non differendo, ſed ipſo uſu Reipublicae perdiſcebant. Itaque *veram, non ſimulatam philoſophiam* ſectantes, (nam de his temporibus verba *Juriſconſulti* verius dici poſſunt) in iis virtutibus prius publica perſancte obeundo munia, magiſtratus nempe, & imperia ſe firmabant: ſenes tandem aetate earundem virtutum compote ad Juriſprudentiam animum, tanquam ad honeſtiſſimum vitae portum appellebant. Sed & ipſa Juriſprudentia Patricii, tanquam *arcano potentiae* utebantur. Cum

Juriſprudentia in Republica libera.

DE JURIS-PRUDENTIA.

enim tres eſſent Romanorum Civium ordines, plebs, eques, ſenatus; nec Patricii ullum in ea ordinem facerent: nulla certe eorum ratio habebatur; niſi arte aliqua ullum ſibi in Republica potentiae gradum adſtruerent. Igitur cum jus triplex, ſacrum, publicum, privatumque; & in ſacro jus augurium, in publico foeciale, in privato autem actionum formulae continerentur; ut Patricii comitia, quae auſpicato haberi neceſſe erat, ut bella, paces, foedera, & ut judicia in partem aliquam ſua haberent in manu; eo conſilio uſi ſunt: quod nemo Juriſconſultus habebatur, quin haec tria noſſet jura: unde Juriſprudentiam, *divinarum, humanarumque rerum notitiam* definierunt. Ea autem tria jura non norant, niſi qui ex Pontificum, Augurumve Collegiis eſſent: cumque in ea niſi nobiliſſimi viri cooptarentur; uni Patricii Juriſ-

riſprudentiam, veluti myſteria quaedam cuſtodiebant. Neque poſt Tiberium Coruncanium, qui omnium primus jus Romae profeſſus eſt, ea niſi nobiliſſimorum filiis virorum, tanquam ſacra tradebatur. Et quo hoc ſuum potentiae arcanum legum ſanctitate ſanctius facerent; verba legum ſanctiſſime cuſtodiebant: quo autem magis veneranda ſpecie praeſeferrent, actionum formulas quam maxime certas, ſolenneſque eſſe accurabant: & quo denique plebem magis celatam haberent, per notas ſcribebant, non perſcribebant. Et ſapientiſſimi Romanorum id iis arcanum aequo animo diſſimulabant: qui e Republica cenſebant, ut nobiles, qui in Republica ad bellicam virtutem ſunt neceſſarii; juſtitiae ſtudiis magis, quam injuriis, & inſolentia poſſent: & una opera populus juris religioſiſſimus eſſet. Nam illa reſp. bea-

De Juris-prudentia.

De Juris-prudentia.

tiſſima, in qua legum, tanquan ignoti Numinis religio cives te neat. Ita namque diſciplina urba na non minori æquabilitate, & conſtantia cuſtoditur, quam mi litaris:per quam nefas militi cauſ ſam imperii requirere: & una e ejus partes id alacrem expectare impigrum exequi. Hinc jus in Re publica libera rigidiſſimum erat Praetor merus *juris civilis cu ſtos*: omnes contractus ſtipula tionibus firmabantur: numera tiones omnes ſive ad obligan dum, ſive ad ſolvendum apuc menſas argentarias nominibu fiebant: ubi actiones deerant ſponſionibus in judicio certaba tur: ſi qui ex bona fide boni cun bonis bene agere, & aequum fa cere vellent; non judiciis, ſed ar bitriis diſceptabant: in quibu non juris regnabat neceſſitas, ſe officii pudor obſequebatur: & ſ quos ob meritum lege eximi, ve ob crimen nova poena puniri o

por-

portebat; lex XII. Tabb., quam hoc merito *Tacitus*, ut conjicio, *finem aequi juris* laudat; nihil creſcebat, decreſcebatve: ſed ſingulares leges, ſeu privilegia in eos irrogabantur: niſi res tam calida, & ſubita nimis foret, ut extra ordinem de ea decerni neceſſe eſſet. Ita leges ubique rigebant; adeo ut, ſi nedum privatorum utilitas, ſed ipſa Reſpublica aliquid contra leges recipi ſuaderet; id Juriſconſulti fictionibus, & commentis quibuſdam juris expediebant; ne jus quicquam demutaretur. Ex quo genere ſunt poſtliminii, legiſque Corneliae, aliaeque fictiones; & imaginariae in emancipationibus, teſtamentiſque venditiones. Ad quae ſi quis animum recte advertat; juris fictiones nihil aliud, niſi priſcae jurisprudentiae productiones, & exceptiones legum fuiſſe comperiat: quibus priſci Juriſconſulti, non, ut

DE JURISPRUDENTIA.

Digitized by Google

DE JURISPRUDENTIA.

noſtri, leges ad facta, ſed ad leges facta accommodabant. Atque in eo omnis priſcae Juriſprudentiae laus poſita erat, nempe aliquod ejuſmodi conſilium comminiſci; quo & leges integrae eſſent, & publicae utilitati conſuleretur. Cum igitur per ea, quae memoravimus, ſoli Patricii Juriſprudentiam; Oratoriam autem novi quoque homines, & obſcuro loco nati profiterentur; iidem Juriſconſulti & juris philoſophiam docti erant, & legum tenebant hiſtoriam; &, niſi ipſimet cauſſas legitimas ſuſciperent defendendas, conſulentibus de jure reddebant, quae porro deferrent ad Oratores, oracula: ubi vero ipſi quoq; ad cauſſas legitimas agendas in Forum Oratores deſcenderent; quia verba ad jus, voluntas ad aequum ſpectat; in cauſſis legitimis, quae ex ſcripto, & voluntate conſtarent; utrique pro ſuo inſtituto, Juriſconſulti jus,

jus, ſummi Oratores aequum defendebant: nam quia juris ſumma ſanctitas erat, aequum in judiciis, niſi ſumma eloquentia obtineri non poterat. Atque his de cauſſis in Republica libera triplicis juris una Prudentia: quae definiebatur; *divinarum*, *humanarumque rerum notitia*; *juſti*, *& injuſti ſcientia*; ut *humanis rebus* publicae, & privatae continerentur; & appellatione *juſti*, quicquid legibus diſerte cautum eſſet, acciperetur. Jurisprudentia & Oratoria ex Reipublicae inſtituto diviſae: & Juriſconſulti, ſi Oratoriam quoque profiterentur, ipſi verba legum; Oratores modo verba, modo mentem; ſed verba etiam mediocres, mentem nonniſi eloquentiſſimi defendebant: & pauci admodum de jure libri: nec quis unus, niſi furtim in publicum editus. At commutata in Principatum Republica, Romani Principes uti principio jus

De Jurisprudentia.

Jurisprudentia ſub Caeſſ. ante Hadrianum Imp.

jus

DE JURIS-PRUDENTIA.

jus Comitiorum a Populo ad Senatum tranſtulerant; ita mox omnes de bello, pace, foederibus, aliaſque de republica deliberationes, & militiae, potentiaeque arcana intra *ſacra domus* coërcuerunt. Eam enim eſſe *imperandi conditionem* Liviae *Criſpus* dicebat, *ut non aliter ratio conſtet, quam ſi uni reddatur*: quae *Juriſconſulti* illa *lex Regia* eſt, quam non Populi Romani voluntas juſſit, ſed ab eo Reipublicae neceſſitas expreſſit; ut *cuncta diſcordiis civilibus feſſa* Auguſtus, *nomine Principis ſub imperium acciperet*; manu vero regia gubernaret. Sed ut iidem Romani Principes nobilibus aliquo pacto, & Senatui ſatisfacerent; & memores, Optimatium factionem firmando Principatui fuiſſe adverſatam; haec iis *potentiae ſimulacra* objecerunt. Senatui quidem conceſſerunt, ut de privatis rebus, ad *Principum* tamen *ora-*

tiones

De Juriſprudentia.

tiones conderent jura. At eae orationes in ſpeciem Conſulum relationes videbantur: re quidem ipſa ſententiae Principum erant, cum *praerogativa ſuffragii*; ut ne quid Senatus de jure privato, niſi quod Princeps vellet, & in quam ſententiam vellet, conſuleret. Quamobrem dum firmaretur Principatus, ipſi; conſtabilitis autem rebus, per Quaeſtores Candidatos recitarunt. Nobilibus vero non promiſcue quibuſvis, ſed tantum obſequii explorati jus dederunt publice reſpondendi, multo in ſpeciem majori, quam antea authoritate; ſed ita tamen, ut in ea duntaxat cauſſa, de qua conſulerentur, jus facerent. Et ut id ipſum quoque potentiae ſimulacrum iis attenuarent; ipſi autem vera potentia, nempe plebis ſtudiis, & favore multitudinis firmarentur; Praetoribus permiſerunt, ut, ubi leges aſperiores cum privatis eſ-

ſent,

Digitized by Google

De Juris. prudentia.

ſent, aequitate lenirent; ubi deeſſent, per benignitatem ſupplerent: non tamen ita, ut leges ipſas immutarent, ſed ſub quadam religionis ſpecie eas ſua virtute, ſive effectu per aliquam fictionem, ad liberae Juriſprudentiae exemplum, ut in bonorum poſſeſſionibus, & actionibus reſciſſoriis factum videmus, fruſtrarentur. Atque ita Praetores, & juris civilis cuſtodes, & aequitatis naturalis miniſtri facti ſunt: nam in cauſſis, in quas diſerta legum verba dirigebantur, directas; iis vero, in quibus legum verba vel dubia eſſent, vel deeſſent, utiles accommodabant actiones. Eoque pacto ſub Principatu, ante tamen Edictum Perpetuum, jam non omnino eadem Juriſprudentia: nam *humanarum rerum* acceptione ſolae res *privatae* continebantur: quia jus publicum a privato ſecretum eſt; unde philoſophia juris infirmari coe-

coepit: adhuc tamen erat *Scientia juſti*:ſed quae aequitate praetoria ſenſim elidebatur: & adhuc pauci de jure libri: quia adhuc Juriſprudentes ex inſtituto juris rigorem profitebantur: & ad ſolos Oratores aequum defendendum deferebatur. Sed poſtquam ſub Hadriano Edictum Perpetuum omnis aequitatis pleniſſimum prodiit;& publice cautum, ut quemadmodum prius a XII. Tabb., ita deinde ab Edicto Perpetuo in Juriſprudentia inſtituerentur; lex XII.Tabb.non ultra fuit norma Romani juris: Senatui, Praetoribus, ac Juriſconſultis condendi juris poteſtas attenuata. Nam non ultra Senatusconſulta accommodata ad legem XII. Tabb. celebrari: nec Praetores ultra ad eandem appoſite Edicta perpetuae juriſdictionis cauſſa proponere: Romani Principes ſuis Reſcriptis,naturalem ſequuti aequitatem,nova jura

De Juris-prudentia.

Juriſprudentia ſub Hadriano Imp.

Digitized by Google

De Juris-prudentia.

De Juriſprudentia Graecorum.

Philoſophi Juris philoſophiam; nempe doctrinam de Republica, de juſtitia, legibusque tradebant: qui Pragmatici dicebantur, leges Oratoribus miniſtrabant: Oratores autem in cauſſis ex facto ipſo aequi argumenta inveniebant. Quare, cum apud Graecos Juriſprudentia, & Philoſophorum ſcientia, & Pragmaticorum de legibus hiſtoria, & Oratorum facultate contineretur; apud eoſdem de philoſophia innumeri, orationum quamplurimi, nulli autem de jure libri erant. Philoſophi autem Romanorum ipſi erant Juriſconſulti, ut qui in una legum peritia omnem ſapientiam poſuerunt, ſive ſapientiam heroicorum temporum meram conſervarunt: etenim

De Juriſprudentia Romanorum.

. . . Haec fuit ſapientia quondā,
Publica privatis ſecernere, ſacra prophanis,
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis,

Op-

Oppida moliri, & leges incidere ligno.

De Jurisprudentia.

Quare eadem definitione Romani Juriſprudentiam, qua Graeci Sapientiam *divinarum, humanarumque rerum notitiam*, definiebant. Cum autem ea ſapientia juſtitia, & civili prudentia tota ferme conſtet; doctrinam de Republica, & de juſtitia multo rectius, quam Graeci, non diſferendo, ſed ipſo uſu Reipublicae perdiſcebant. Itaque *veram, non ſimulatam philoſophiam* ſectantes, (nam de his temporibus verba *Juriſconſulti* verius dici poſſunt) in iis virtutibus prius publica perſancte obeundo munia, magiſtratus nempe, & imperia ſe firmabant: ſenes tandem aetate earundem virtutum compote ad Juriſprudentiam animum, tanquam ad honeſtiſſimum vitae portum appellebant. Sed & ipſa Juriſprudentia Patricii, tanquam *arcano potentiae* utebantur. Cum

Juriſprudentia in Republica libera.

De Juris-prudentia.

enim tres eſſent Romanorum Civium ordines, plebs, eques, ſenatus; nec Patricii ullum in ea ordinem facerent: nulla certe eorum ratio habebatur; niſi arte aliqua ullum ſibi in Republica potentiae gradum adſtruerent. Igitur cum jus triplex, ſacrum, publicum, privatumque; & in ſacro jus augurium, in publico foeciale, in privato autem actionum formulae continerentur; ut Patricii comitia, quae auſpicato haberi neceſſe erat, ut bella, paces, foedera, & ut judicia in partem aliquam ſua haberent in manu; eo conſilio uſi ſunt; quod nemo Juriſconſultus habebatur, quin haec tria noſſet jura: unde Juriſprudentiam, *divinarum, humanarumque rerum notitiam* definierunt. Ea autem tria jura non norant, niſi qui ex Pontificum, Augurumve Collegiis eſſent: cumque in ea niſi nobiliſſimi viri cooptarentur; uni Patricii Juriſ-

:udentiam, veluti myſteria; edam cuſtodiebant. Neque : Tiberium Coruncanium, omnium primus jus Romae feſſus eſt, ea niſi nobiliſſimo- filiis virorum, tanquam ſacra lebatur. Et quo hoc ſuum entiae arcanum legum ſancti- : ſanctius facerent; verba le- n ſanctiſſime cuſtodiebant: ɔ autem magis veneranda ſpe- praeſeferrent, actionum for- las quam maxime certas, ſo- neſque eſſe accurabant: & ɔ denique plebem magis cela- n haberent, per notas ſcribe- nt, non perſcribebant. Et ſa- entiſſimi Romanorum id iis ar- num aequo animo diſſimula- nt: qui e Republica cenſebant, : nobiles, qui in Republica ad llicam virtutem ſunt neceſſa- ; juſtitiae ſtudiis magis, quam juriis, & inſolentia poſſent: & ıa opera populus juris religio- ſſimus eſſet. Nam illa reſp. bea-

De Juris-
prudentia.

De Juris-prudentia.

tiſſima, in qua legum, tanquam ignoti Numinis religio cives teneat. Ita namque diſciplina urbana non minori æquabilitate, & conſtantia cuſtoditur, quam militaris: per quam nefas militi cauſſam imperii requirere: & una ejus partes id alacrem expectare, impigrum exequi. Hinc jus in Republica libera rigidiſſimum erat: Praetor merus *juris civilis cuſtos*: omnes contractus ſtipulationibus firmabantur: numerationes omnes ſive ad obligandum, ſive ad ſolvendum apud menſas argentarias nominibus fiebant: ubi actiones deerant, ſponſionibus in judicio certabatur: ſi qui ex bona fide boni cum bonis bene agere, & aequum facere vellent; non judiciis, ſed arbitriis diſceptabant: in quibu non juris regnabat neceſſitas, ſe officii pudor obſequiebatur: & ſi quos ob meritum lege eximi, vel ob crimen nova poena puniri opor-

ɪrtebat; lex XII. Tabb., quam
ɔc merito *Tacitus*, ut conjicio,
ɪem aequi juris laudat; nihil
eſcebat, decreſcebatve: ſed ſin-
ɪlares leges; ſeu privilegia in-
s irrogabantur: niſi res tam
lida, & ſubita nimis foret, ut
:tra ordinem de ea decerni ne-
ſſe eſſet. Ita leges ubique rige-
ɪnt; adeo ut, ſi nedum privato-
ɪm utilitas, ſed ipſa Reſpublica
iquid contra leges recipi ſua-
ɜret; id Juriſconſulti fictioni-
us, & commentis quibuſdam
ɪris expediebant; ne jus quic-
uam demutaretur. Ex quo ge-
ere ſunt poſtliminii, legiſque
Corneliae, aliaeque fictiones; &
naginariae in emancipationi-
ɔus, teſtamentiſque venditiones.
Ad quae ſi quis animum recte
ɪdvertat; juris fictiones nihil
aliud, niſi priſcae juriſpruden-
tiae productiones, & exceptio-
nes legum fuiſſe comperiat: qui-
bus priſci Juriſconſulti, non, ut

DE JURIS-
PRUDENTIA.

Digitized by Google

DE JURISPRUDENTIA.

noſtri,leges ad facta, ſed ad leges facta accommodabant. Atque in eo omnis priſcae Juriſprudentiae laus poſita erat, nempe aliquod ejuſmodi conſilium comminiſci; quo & leges integrae eſſent, & publicae utilitati conſuleretur. Cum igitur per ea, quae memoravimus, ſoli Patricii Juriſprudentiam; Oratoriam autem novi quoque homines, & obſcuro loco nati profiterentur; iidem Juriſconſulti & juris philoſophiam docti erant, & legum tenebant hiſtoriam; &,niſi ipſimet cauſſas legitimas ſuſciperent defendendas, conſulentibus de jure reddebant,quae porro deferrent ad Oratores, oracula: ubi vero ipſi quoq; ad cauſſas legitimas agendas in Forum Oratores deſcenderent; quia verba ad jus, voluntas ad aequum ſpectat; in cauſſis legitimis,quae ex ſcripto, & voluntate conſtarent; utrique pro ſuo inſtituto, Juriſconſulti

jus,

Digitized by Google

DE JURISPRUDENTIA.

i,ſummi Oratores aequum de-
ıdebant:nam quia juris ſumma
ıctitas erat, aequum in judi-
s, niſi ſumma eloquentia obti-
ri non poterat. Atque his de-
uſſis in Republica libera tripli-
; juris una Prudentia:quae de-
iiebatur; *divinarum, humana-*
ınque rerum notitia; juſti, &
juſti ſcientia; ut *humanis re-*
ts publicae, & privatae conti-
:rentur; & appellatione *juſti*,
iicquid legibus diſerte cautum
ſet, acciperetur. Juriſpruden-
a & Oratoria ex Reipublicae
ıſtituto diviſae:& Juriſconſulti,
Oratoriam quoque profiteren-
ır, ipſi verba legum; Oratores
ıodo verba, modo mentem; ſed
erba etiam mediocres, mentem
ıonniſi eloquentiſſimi defende-
ıant: & pauci admodum de jure
ibri: nec quis unus, niſi furtim
n publicum editus. At commu-
tata in Principatum Republica, Romani Principes uti principio
jus

Juriſprudentia ſub Caeſſ. ante Hadrianum Imp.

DE JURIS-PRUDENTIA.

jus Comitiorum a Populo ad Senatum tranſtulerant; ita mox omnes de bello, pace, foederibus, aliaſque de republica deliberationes, & militiae, potentiaeque arcana intra *ſacra domus* coërcuerunt. Eam enim eſſe *imperandi conditionem* Liviae *Criſpus* dicebat, *ut non aliter ratio conſtet, quam ſi uni reddatur*: quae *Juriſconſulti* illa *lex Regia* eſt, quam non Populi Romani voluntas juſſit, ſed ab eo Reipublicae neceſſitas expreſſit; ut *cuncta diſcordiis civilibus feſſa* Auguſtus, *nomine Principis ſub imperium acciperet*; manu vero regia gubernaret. Sed ut iidem Romani Principes nobilibus aliquo pacto, & Senatui ſatisfacerent; & memores, Optimatium factionem firmando Principatui fuiſſe adverſatam; haec iis *potentiae ſimulacra* objecerunt. Senatui quidem conceſſerunt, ut de privatis rebus, ad *Principum* tamen *ora-*

tiones

tiones conderent jura. At eae orationes in ſpeciem Conſulum relationes videbantur: re quidem ipſa ſententiae Principum erant, cum *praerogativa ſuffragii*; ut ne quid Senatus de jure privato, niſi quod Princeps vellet, & in quam ſententiam vellet, conſuleret. Quamobrem dum firmaretur Principatus, ipſi; conſtabilitis autem rebus, per Quaeſtores Candidatos recitarunt. Nobilibus vero non promiſcue quibuſvis, ſed tantum obſequii explorati jus dederunt publice reſpondendi, multo in ſpeciem majori, quam antea authoritate; ſed ita tamen, ut in ea duntaxat cauſſa, de qua conſulerentur, jus facerent. Et ut id ipſum quoque potentiae ſimulacrum iis attenuarent; ipſi autem vera potentia, nempe plebis ſtudiis, & favore multitudinis firmarentur; Praetoribus permiſerunt, ut, ubi leges aſperiores cum privatis eſſent,

De Jurisprudentia.

DE JURIS-PRUDENTIA. ſent, aequitate lenirent; ubi deeſſent, per benignitatem ſupplerent: non tamen ita, ut leges ipſas immutarent, ſed ſub quadam religionis ſpecie eas ſua virtute, ſive effectu per aliquam fictionem, ad liberae Juriſprudentiae exemplum, ut in bonorum poſſeſſionibus, & actionibus reſciſſoriis factum videmus, fruſtrarentur. Atque ita Praetores, & juris civilis cuſtodes, & aequitatis naturalis miniſtri facti ſunt: nam in cauſſis, in quas diſerta legum verba dirigebantur, directas; iis vero, in quibus legum verba vel dubia eſſent, vel deeſſent, utiles accommodabant actiones. Eoque pacto ſub Principatu, ante tamen Edictum Perpetuum, jam non omnino eadem Juriſprudentia: nam *humanarum rerum* acceptione ſolae res *privatae* continebantur: quia jus publicum a privato ſecretum eſt; unde philoſophia juris infirmari

coe-

coepit: adhuc tamen erat *Scientia juſti*: ſed quae aequitate praetoria ſenſim elidebatur: & adhuc pauci de jure libri: quia adhuc Juriſprudentes ex inſtituto juris rigorem profitebantur: & ad ſolos Oratores aequum defendendum deferebatur. Sed poſtquam ſub Hadriano Edictum Perpetuum omnis aequitatis pleniſſimum prodiit; & publice cautum, ut quemadmodum prius a XII. Tabb., ita deinde ab Edicto Perpetuo in Juriſprudentia inſtituerentur; lex XII. Tabb. non ultra fuit norma Romani juris: Senatui, Praetoribus, ac Juriſconſultis condendi juris poteſtas attenuata. Nam non ultra Senatusconſulta accommodata ad legem XII. Tabb. celebrari: nec Praetores ultra ad eandem appoſite Edicta perpetuae juriſdictionis cauſſa proponere: Romani Principes ſuis Reſcriptis, naturalem ſequuti aequitatem, nova jura

DE JURISPRUDENTIA.

Juriſprudentia ſub Hadriano Imp.

ra

Digitized by Google

De Juris-prudentia. ra conſtituere, & juris dubia decidere. Unde Chronologia Conſtitutionum Principalium ab eodem Hadriano ſumit initium. Atque his de cauſſis Juriſprudentia ex *Scientia juſti*, *Ars aequi* facta eſt: & Juriſconſulti ex inſtituto aequi momenta in cauſſis invenire; & de jure privato innumeros libros ſcribere. Sed quia formulae adhuc vigebant, adhuc Oratores ad aequum defendendum in Foro verſabantur: ſed ita, ut quantum aequitas naturalis invaleſcebat, tantum Forenſis eloquentia ſileſceret. Sed

Juriſprudentia ſub Conſtantino Imp.

poſtquam Conſtantinus, formulis actionum ſublatis, omnia judicia extraordinaria eſſe juſſit; Juriſprudentiae arcanum omnibus vulgatum eſt: & haec quoque potentiae perſona Patriciis detracta: & ignobiles quoque Juriſprudentiam vulgo profiteri; publicaeque de Juriſprudentia Academiae Romae, Conſtanti-

no-

Digitized by Google

nopoli, ac Beryti fundatae: ac *Theodoſius*, *&* *Valentinianus* e Republica conſtituerunt; ut ne quis vel publicus Anteceſſor jura privatim profiteretur: & jus civile non ultra religione aliqua, nec ullis commentis, ſed aperte, ubi aequitas aliud ſuaderet, non tantum a Principibus, ſed a Judicibus quoque perruptum eſt: & aequitas in omnibus, & per omnia in judiciis regnare: & Praetor *viva juris civilis* vox, omnis privati juris, uti hodie quivis noſter judex, abſolutiſſimus arbiter. Quare quando olim multa judicia, pauca arbitria; quia multi injuſti, pauci homines aequi; hodie omnia ſunt arbitria: in quibus tamen aequitatis officium abiit in juris neceſſitatem. Ad haec cum idem Conſtantinus in Chriſtianam Religionem veniſſet; in qua *divinarum rerum ſcientia* penes Eccleſiae Patres *eſt*; Juriſprudentia *privatarum*

H *dun-*

De Jurisprudentia.

duntaxat rerum notitia evaſit: nec ulterius *ſcientia juſti*; ut hodie *verba legum tenere juriſprudentis non ſit*. Et quia aequitas naturalis in judiciis potentiſſima facta eſt, eloquentia Forenſis prorſus obmutuit: ac Juriſprudentia ſua librorum mole laborare. Itaque eleganter dicere poſſis, & vere, Juriſconſultos noſtros in cauſſis veris Oratorum, in fictis Declamatorum invaſiſſe poſſeſſiones: uti *Jacobus Cujacius* de ſe diſerte profitetur: quod, ſi quando ei cauſſae deeſſent verae, in quaeſtionibus ſcholaſticis Declamatorum exercebatur. Quam cauſſam inter alias *corruptae eloquentiae* graviſſimus, quiſquis ejus libelli ſit *Author*, non numerat: fortaſſe, quia hoc malum ſub ea tempora oriri incipiebat: & mala ſub ipſis naſcendi initiis difficillime ſentiuntur, & vel prudentiſſimos fallunt. Sed, ut ad rem, eo, quo narravimus pacto

res

Digitized by Google

res Juriſprudentiae Romanae commutatae. Juriſprudentia prius rigida, arcanum erat potentiae Patriciorum adverſus plebem: deinde benigna arcanum fuit Romanorum Principum adverſus Patricios. Quare Reipublicae liberae interfuit, eam non vulgari: poſtea interfuit Principum, non eſſe celatam. Prius publici juris omnes gnari; privatum arcanum erat: deinde publicum arcanum; privatum omnibus palam factum. Olim docebantur prius juris publici prudentiam; deinde tranſibant ad reſpondendum de privato: hodie in privata juriſprudentia ſpectati ad conſulendum de republica tranſeunt. Triplicis juris una olim prudentia; nunc triplex ſacra, publica, & privata. Et haec ipſa privata olim ad genera; hodie ad ſpecies magis ſpectat. Quare leges olim de iis, quae ut plurimum accidunt; nunc de mi-

DE JURISPRUDENTIA.

De Juris-prudentia.

nutiſſimis factis conceptae ſunt: ac proinde olim paucae leges, innumera privilegia; hodie leges ita minutae, ut innumera privilegia eſſe videantur. Igitur merito prius erat *Scientia juſti*; hodie eſt *Ars aequi*: hoc eſt prius univerſalis, & rigida; hodie particularis, & flexilis: nam ſcientiae ſeverae, nec quicquam declinant; artes autem commodae, & morigerae ſunt. Indidem prius facta aequa injuſta erant, niſi ad jus fictionibus traherentur: hodie jura injuſta ſunt, niſi benigna interpretatione ad facta accommodentur. Itaque olim tota Juriſprudentiae laus erat, ut commentis quibuſdam facta aequa evaderent legibus quoque juſta: hodie, ut leges juſtae benignis interpretationibus ſint, etiam factis aequae. Vnde Juriſprudentes olim ex inſtituto tuebantur verba; hodie ex inſtituto defendunt mentem: & in quaeſtionibus legiti-

mis

mis Juriſconſulti olim verba, Oratores mentem legum patrocinabantur: hodie Juriſconſulti Oratorum funguntur munere. Et quia leges certae, facta infinita; & jus ad leges, facta ad aequum ſpectant; olim pauci, hodie innumeri de jure libri. Et in ſumma, mutato Juriſprudentiae arcano cum mutata Republica, mutatae leges, mutata Juriſprudentia, Juriſconſulti alii, alii Oratores, alii Magiſtratus, alia judicia: & nos nova arte, & novo librorum genere ſupra Graecos, & priſcos Romanos aucti ſumus. Atque ex hac arcana Juriſprudentiae Romanorum hiſtoria, quam *Arnoldum Clapmarium in lib. de Arcanis Rerumpublicarum*, diligentiſſimum alioqui ejuſmodi rerum in Romana Republica obſervatorem effugiſſe miror; & ex iis, quae de Antiquorum Juriſprudentia memoravimus; haec noſtrae Juriſprudentiae addiſcendae ratio-

De Juris-prudentia.

Commoda Incommodaq; in Juriſprudentia addiſcenda.

DE JURISPRUDENTIA. I. *Commodum.* nem commoda, incommodaque ſequuntur. Commodum quidem eſt, quod Juriſprudentia, quae apud Graecos in Philoſophorum ſcientiam, Pragmaticorum de legibus hiſtoriam, & Oratorum facultatem dividebatur; & Romanis ante Edictum Perpetuum inter Juriſconſultos, & Oratores partita erat; hodie in unam doctrinam coaluerit. Quare noſtra ſtudiorum Ratio Graecae,& priſcae Romanae praeſtat:tum,quod plus vident, quae jura pro cauſſa, & ad cauſſam faciant, qui in Juris Topica ſunt exerciti, quam qui, ut Pragmatici Graeci, ſolam legum hiſtoriã tenent; tum,quod acrius factorum circumſtantias utiles ad vincendum advertunt, qui Juriſprudentiae gnari ſunt; ac proinde rectius cauſſas conſtituunt, quam qui ſunt meri Oratores. Sed hoc commodum illud I. *Incommodum.* incommodi habet admixtum; quod, ut hodie Juriſprudentia ab

ab Eloquentia integrior eſt; ita a Philoſophia infirmior. Nam ut Juriſconſulti hodie leges tragica oratione non vincunt, ut ſaepe Oratores vincebant; ita ſcientiam rerumpublicarum legibus ordinandarum, conſervandarumque, quae doctrina, ut mater omnis Juriſprudentiae eſt, ita prior tradi deberet, non docent, uti docebant philoſophi, & ipſo uſu reipublicae perdiſcebant Romani. Deinde commodo dandum, non multa hodie eloquentia opus eſſe, ut in juris quaeſtionibus aequum obtineatur: nam ſat eſt, ſimplici via in cauſſis argumenta aequi ex facto inveniſſe, ut leges non pro verbis, ſed ex mente ad facta accommodentur. Quare ubi olim M. Craſſum, Oratorem ſummum adire opus fuit, qui patrocinium aequitatis, & defenſionem voluntatis mortuorum in cauſſa M. Curii adverſus Mucium Scaevolam, qui jus propu-

DE JURISPRUDENTIA.

II. Commodum.

gna-

DE JURIS-PRUDENTIA.

gnabat, ſuſciperet; hodie quivis ruſticus, momentis aequi indiſerte, & incondite demonſtratis obtineret. Sed minor ſanctitas legum: nam qui quid lege excipere ſtudet, & legem vicii notat; & legislatorem imprudentiae coarguit; & legum tandem authoritatem affligit: nam ſaepe leges viciis, ſeu exceptionibus labefactatae, vix tandem inveniunt, ubi vindicentur. Quare ſapientiſſimo conſilio Ageſilaus Spartanam juventutem, Reipublicae florem, & robur, in ſumma militum egeſtate ne lege quidem alia lata ſervare voluit; ut ne lex, quae eos damnabat, quicquam relaxaretur: ſed eam ex die poſtero ejus, quo ea cauſſa agebatur, valere juſſit. Cui Spartani Regis commento priſcae Romanorum Juriſprudentiae fictiones perquam apte reſpondent. Et commodis reſcribendum, Noſtros Juriſconſultos magis aequi-

II. Incommodum.

III. Commodum.

tati

De Juris-prudentia.

tati ſtudere, quam ſtricto juri: quo benignius agatur cum privatis. At priſci Romani erant juris rigidiores cum majori utilitate Reipublicae. Nam juris rigorem in uno experiri, id eſt caeteris legum reverentiam incutere. Itaque M. Attilius Regulus, quanquam in cauſſa de permutandis captivis is unus pro omnibus maximum eſſet aequitatis momentum; ne tamen juri quicquam derogaretur; illa, quae omnes norunt, & fidei in hoſtes, & pietatis in patriam, & conſtantiae rara, ac praeclara dedit per ſummam, nec unquam interituram ſapientiae gloriam exempla.

III. Incommodum.

Commode quoque a jure privato hodie ad publicum tractandum tranſeunt; ut ſpectentur in re, ubi ſi quid peccent, minimum laedatur Reſpublica.

IV. Commodum.

At enim apud priſcos Romanos, quia legum omnium Regina ſalus publica eſt, & mater omnis aequi

IV. Incommodum.

DE JURISPRUDENTIA. boni utilitas communis agnoſcitur; jus publicum magiſtratibus, & imperiis edocebantur prius, deinde Jurisprudentiam privatam profitebantur. Tandem

V. Commodum. commodo verti debet, Juriſconſulti, & Oratoris munia apud noſtros etiam in cauſſis, quae facto conſtant, unita, quae Romanis priſcis diviſa erant. Quare & in cauſſis facti graviores, & in illis juris poſſumus eſſe copioſiores.

V. Incommodum. Sed huic commodo illud incommodum referatur; quod triplicis juris una olim prudentia, in tres nunc diſtracta: & ſacrum privatumque, quae olim jura ex publico defluebant, & a jure publico, & inter ſe ſciſſa ſunt: ut Theologi, & Canoniſtae ſacrum; qui ſunt a ſanctioribus Principum conſiliis jus publicum; Juriſconſulti ſolum privatum tractent.

VI. Incommodum. Sed illud incommodum, neſcio, an ullo commodo rependi poſſit: quod cum aequitas ex fa-

ctis

ctis ſpectetur, & facta infinita, & in iis quamplurima leviſſima ſint; leges quoque innumeras, & leviſſimis de rebus maxima ex parte conceptas habeamus. Atqui nec innumerae ſervari omnes *poſſunt*: & de levibus rebus juſſae, facile, ut fit, contemnuntur: & *leves* contemptae graviſſimis quoque detrahunt ſanctitatem. Quare *Alphonſus Congi Rex*, cum ingens Luſitanarum legum volumen legiſſet; quanquam barbarus, ſapienter tamen eam minutam diligentiam irridens, quoſdam Luſitanos, qui apud eum peregre erant, *quaenam poena apud eos domi in eum ſancita eſſet, qui pede terram tetigiſſet*, interrogavit. Sed priſcis Romanis leges admodum paucae, & graviſſimis duntaxat de rebus rogatae erant: ut capita legis XII. Tabb. quae *fons omnis Romani juris* dicta eſt; omnia exiguo libello continerentur; & à Romanis

De Juris-prudentia.

DE JURIS-PRUDENTIA.

VI. *Commodum tentabunde.*

nis pueris, ad morum inſtitutionem memoriae mandaretur. Niſi ſi quis hoc incommodum privilegiis, ſeu legibus ſingularibus Romanorum compenſare velit: quae, ut *Tacitus* graviter advertit, *etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſaepius tamen ex diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava per vim latae ſunt*. Sed id me vetat, hanc compenſationis conditionem accipere: quia privilegia ab aliis contemni nedum poterant, ſed debebant: nam in exemplum non trahebantur: at noſtrae minutae leges in conſequentiam producuntur. His, quae enumeravimus commodis quidem fruimur: incommoda nondum vitavimus.

Accurſianae Juriſprudentiae commodum.

Nam *Accurſius*, & qui acutiſſimi homines, & ſolertiſſimi aequitatis indagatores eum ſecuti ſunt, leges Romanas pro noſtris temporibus ſapientiſſime ſunt quidem

De Juris-prudentia.

deminterpretati : nam ex minutiſſimis , & omni noſtrae rei privatae inutiliſſimis legibus, quaedam juſti genera in reſpondendo, & judicando apprime neceſſaria confecerunt ; ut eorum , quae dicuntur *legum ſummae* , generales de jure privato leges ſapientiſsime conceptae videantur . Quare elogium & verum, & grave ab *Hugone Grotio* meruerunt : *ut ſaepe optimi ſint condendi juris authores, etiam tunc, cum mali ſunt interpretes* . Sed hoc Decemvirorum diſſimiles , quod illi Graecorum leges ad Romanam Rempublicam praecipue ; *Accurſiani* Romanas ad noſtras res privatas accommodarunt .

Incommoda Unum.

Praeterea cum iidem in legum commentariis iterum innumeras factorum ſpecies confingant ; Iuriſprudentiam iterum in minutae diligentiae, quae diximus, mala conjiciunt . Extitit deinde in Italia *Andreas Alciatus*,

Alterum.

quem deinde Galli ſumma cum laude ſectati ſunt; qui, ſicut antiquae Juriſconſultorum ſectae ab ipſis Authoribus habuere vocabula; ii itidem *Alciatiani* appellari deberent; & latinae, graecaeque linguae peritia, hiſtoriarumque Romanarum eruditione ſuam Romano Juri luculentiam reſtituerunt. At ii potius leges Romanis ſuas reddiderunt; quam ad nos noſtris rebuſpublicis aptas apportaverunt. Quare in hac ipſa ſua de jure privato prudentia, ut de privatis noſtri temporis controverſiis reſpondeant, vel decidant; Accurſianos evolvunt, & ab iis aequi argumenta mutuantur. Igitur quando leges pro Reipublicae inſtitutis condere, & interpretari neceſſe eſt; principio Regni conſtitutionem, ſeu *legem* illam *Regiam*, quae lata quidem non eſt, ſed cum Romano Principatu nata, ſpectari, & doctrinam de Republica Monar-

DE JURISPRUDENTIA.

Alciatianae Juriſprudentiae commodum.

Incommoda Primum.

Secundum.

Ut incommoda in addiſcenda Juriſprudentia vitari poſſunt.

De Juris-
prudentia.

narchica optime Juriſprudentem tenere oportet. Deinde omnia pro Regni natura ad *civilem* ordinare *aequitatem*, quae Italis *giuſta ragione di Stato* appellatur; & unis rerumpublicarum prudentibus gnara: quae & ipſa aequitas naturalis, & quidem amplior eſt; utpote quam non privata utilitas, ſed commune bonum ſuadeat: ſed quia id nec praeſens, nec peculiare eſt; vulgus qui non videt; niſi ante pedes poſita, & particularium duntaxat intelligens, ignorat. Ad haec ſtatuat, ea aequitatis civilis conſilia optima eſſe, quae aequitatem naturalem quoque praeſeferant: his illa proxima, quae etſi, uti a *Juſtiniano* uſucapio dicitur, *impia praeſidia* videantur; tamen privato damno utilitatem publicam longe afferant ampliorem: poſtrema eſſe, quae & civibus bono ſint, neque Reipublicae obſint. Nam quae civibus

DE JURIS-PRUDENTIA.

proſunt, Reipublicae nocent, aequitatis naturalis non civilis conſilia ſunt: quae vero & cives, & Rempublicam damno afficiunt, non conſilia Principatus, ſed *dominationis flagitia* dicuntur, quibus mali Principes jus, faſque proculcant: & prius Regnum, tandem ſe ipſos perdunt. Denique Principatus Romani originem, ſtabilimen, formam, auctum, ſtatum, interitum contempletur, & ea omnia cum noſtri temporis Regno componat; ut, an eaedem publicae utilitates conſequantur, diſpiciat. Tum quanque definitionem ad Regni vim, & naturam referat; & cujuſque Romani juris publicam aliquam cauſſam, quae neceſſario omnibus ſubeſt, veſtiget; & quae jura privata ex cauſſa condita ſunt, quae noſtro Regno proſit, producat; quae non obſit, permittat; quae noceat, coarctet. Quid eſt juſtitia? conſtans com-

communis utilitatis cura. Quid Juriſprudentia? Optimi Regni notitia. Quid jus? Ars tuendae publicae utilitatis. Quid jus, ſive juſtum? utile. Quid jus naturale? utile cujuſque. Quid jus gentium? utile nationum. Quid jus civile? utile Civitatis. Qui fontes juris? & cur jus naturae natum? ut homo quoquo modo vivat. Cur jus gentium introductum? ut homo tuto, & facile vivat. Cur jus civile conſtitutum? ut homo feliciter, beateque vivat. Quae ſumma lex, quam ſemper in aliis interpretandis ſequi debemus? Regni amplitudo, Principis ſalus, gloria utriuſque. Cur leges Furia Caninia, Aelia abrogatae? Cur ſublatum jus latinae, & dediticiae libertatis? Cur omnes manumiſſi liberti Romani facti? ut Romani ingenui obſequio Principis firmarentur. Cur Dominorum ſaevitia in ſervos coërcita? ut ne

De Juriſprudentia.

DE JURISPRUDENTIA.

porro foris erumpant, & audeant Principis potentiam attentare. Cur peculia filiisfamilias patrimonii jure permiſſa? ut mulcta quoque a delinquendo deterreantur. Cur legitimationes inſtitutae? ut Patriciorum ferocia manſueſceret. Cur dominium ex jure Quiritium, & jus bonorum; uſucapio in Italia, & longi temporis poſſeſſio in Provinciis olim diſtincta, nunc confuſa? Cur omnes Imperio Romano ſubjecti Civitate Romana donati? An quo ſanctius fieret arcanum, poſſe a Provinciis Imperatorem Romanum eligi? An, quod verius, ut omnium aeque intereſſet, Imperium Romanum ſtare? Cur donationes inſinuandae? ne quis largitionibus turbida agitet. Cur aucta militum privilegia? quo ſtudeant magis potentiae Principis. Cur fideicommiſſorum pudor abiit in juris neceſſitatem? ut ſocii Populi Romani,

mani, ſucceſſionibus Romano- rum antea prohibiti, Romano Principe laetarentur. Cur adgna- torum, & cognatorum in ſucceſ- ſionibus ſublata diſcrimina? ne qui antiqua, & perpetua poten- tiae, opumque laude ferocirent. Cur poenae exaſperatae? quia, cum Princeps mortalis ſit, acrio- ri leges cuſtodia indigent. Haec ego innatantia animadverti, ut hujus Juriſprudentiae uſus, & commoda digitum oſtendens de- monſtrarem: & ne per exempla utilitates hujus rationis ſingulas explicem, quod noſtrae Diſſerta- tionis inſtitutum non patitur; per tranſennam, ut ajunt, indi- caverim cunctas. Videtis Juriſ- prudentiam rigidam creſcentis Reipublicae; mitem, & laxam de- creſcentis Imperii fuiſſe. Haec enim principio conſilium fuit, quo Principatus Romanus inva- leſceret: deinde remedium, ut labaſcens conſiſteret: tandem

De Juris-prudentia.

ma-

DE JURIS-PRUDENTIA.

malum, quo rueret. Nam ſublato adgnatorum, cognatorumque diſcrimine, & jure gentilitatis extincto; e familiis patriciis & res effugit, & nomen evanuit, & virtus eſt reſoluta. Tot in ſervos beneficiis collatis, ingenuus Romanorum ſanguis ſenſim labefactatus, tandem corruptus eſt. Omnibus Imperio Romano ſubjectis Civitate Romana donatis, amor in patriam, & ſtudium Romani nominis in civibus indigenis extincta ſunt. Jure privato tantopere promoto, cives nihil jus eſſe dein putarunt, niſi ſuam ipſorum utilitatem; nec ultra publici commodi ſtudioſi. Romanorum, & Provinciarum jure conſuſo, Provinciae in propria Regna, jam ante quam re ipſa invaderentur, abjere: & diſſoluto tandem illo nexu, quo maxime Romanum Imperium auctum eſt; ut ſocii Populi Romani ſolam fidei laudem, Romanus autem

Po-

Digitized by Google

De Juriſprudentia.

Populus, & nominis gloriam, & Imperii vim haberet; Romana Monarchia ſenſim debilitata, tandem diſtracta, & deleta eſt. Ita ut haec laxior Juriſprudentia & eloquentiae, & potentiae Romanae corruptae fuerit cauſſa potiſſima. Quare Princeps, ſi Regnum augeri velit, leges Romanas ex doctrina civili jubeat interpretari: & Judices ex ea lites judicent: atque optimorum arte illa Oratorum, qua ſemper curant, ut poſſint; ſemper ac poſſunt, praeſtant; ut privatis cauſſis publicam agglutinent; Judices, inquam, in partem maxime adverſam utantur: illi namque id faciunt, ut privatum jus vincat publicum: at ipſi faciant, ut publicum vincat privatum. Ita namque cum maximo Reipublicae bono philoſophia juris, nempe doctrina civilis, iterum cum Juriſprudentia conjungetur: major & gravitas, & ſanctitas legum

DE JURIS-PRUDENTIA. erit: eloquentia regno accommodata florebit: quae quantum publicum jus privato dignitate, amplitudine, & gravitate praeſtat; tantum eloquentiae, quae nunc in uſu eſt, antecellet. Nam Oratores,quo cauſſas obtineant, in eo totos fore neceſſe eſt,ut eas jure publico probatas eſſe cōfirment: & ita ſpectati in doctrina civili, politici ad ipſam Rempublicam gubernandam accedent. Scio equidem in noſtro *Sac.Conſilio Neapolitano* ſaepe lites contra Romanas leges, *EX CERTIS CAUSSIS*, ut eleganter habent in formulis,judicari: & in ſummo Regni Senatu aequum civile naturali ſaepe in decernendo praeferri: ſed id fit peculiari prudentiſſimorum ſapientia Oratorum, & Judicum; qui ſane immortales non ſunt. At ſi id ex inſtituto Regni fiat, cum ſumma Reipublicae utilitate perenne erit. Atque haec de Juriſprudentia in artem

reda-

Digitized by Google

redacta, aliiſque ejus generis mihi in propoſito argumento dicenda viſa ſunt.

DE JURISPRUDENTIA.

DE OPTIMIS Artificum exemplis.

Optimorum autem copiam exemplorum potiſſimum videtur eſſe ſtudiorum, quae imitatione conſtant, adjumentum. Neque enim, inquiunt, eſſet Virgilius, niſi ante fuiſſet Homerus; neque apud noſtros Torquatus, niſi ante Virgilius. Et vulgo ferunt; facile inventis addere. Sed altrinſecus & id maximum eſt commodum, inventionum Praerogativa: & Juriſconſulti in definitionibus habent: occupantium conditionem eſſe meliorem. Nam quid aliud eſt, quod quamplurimis in rebus earum Inventores & tempore, & dignitate primi, atque adeo ſaepe ſoli extiterunt? Quid ſi optima artificum exempla dixerim, obeſſe potius, quam prodeſſe omni ejus generis ſtudiorum rationi? Mirum fortaſſe: ſed certe verum. Nam qui opti-

Quae incommoda gignant.

De Optimis Artificum exemplis.

optima nobis artium reliquerunt exempla, nullum exemplar ipſi antea, niſi naturam optimam habuerunt. Qui vero optima opificum, ut pictorum, exemplaria ſibi imitanda proponunt; meliora efficere nequeunt: nam quantum in natura boni erat, a prioribus in ſuo cujuſque genere exhauſtum eſt; alioqui non eſſent optimi: aequare, tantundem; cum nec phantaſiae vim, nec ſpirituum mobilitatem, & copiam, neque nervorum ſtructuram, quibus a cerebro ad manum ferantur, neque tantundem exercitationis, unde eandem facilitatem habeant. Cum igitur nec ſuperare, nec aequare poſſint; neceſſe eſt, ut in deterius vergant. Quod ſane verum agnovit, & profeſſus eſt *Titianus*: qui, dum Venetiis pingeret, a Franciſco Varga, a Carolo V. Imp. ad eam Rempublicã Legato interrogatus: *cur tam pingui pingendi genere delectaretur,*

retur, ut ejus penicilli ſcopae fer-me viderentur : reſpondit: *quem-que in arte, quam profitetur, ali-quam excellentiae laudem ſpecta-re oportere* : *& illam imitatorum mediocri minorem eſſe. Itaque, quando Bonarota, & Urbinas, ille grandi, hic tenui picturae ge-nere ſummam quiſque occupa-runt; ſe ab iis longe aliam iniiſſe viam, qua ſibi aliquam nominis celebritatem compararet*. Atque inde illud ego ſuſpicor factum, quod, cum Hercules Pharneſia-nus, aliaque optima antiquorum opera Sculptorum, non item Ja-lyſus Protogenis, nec Apellis Ve-nus ad nos pervenerint; in Scul-ptura multum deſideretur; Pi-ctura ad ſummum uſque perdu-cta eſt. Quod ſi haec non ita ſe habent, ut dixi; quid eſt, quod apud Graecos, Latinos, ac no-ſtros (ut taceam de Hiſtorica, & Oratoria, quae ad rerumpublica-rum momenta convertuntur) in

De Optimis Artificum exemplis.

De Optimis Artificum exemplis.

Ut ſuperantur, incommoda ab optimis Artificum exemplis objecta.

re Poëtica eadem lingua, religione, & ſtudiorum ratione vigente, optimis minores fere ſemper ſucceſſerint? Quamobrem optima artium exemplaria proſſus deleri neceſſe eſſet, ut optimos authores haberemus. Sed quando id barbarum, & nefarium eſt; & paucis datum ad ſumma eniti; ea minoribus ingeniis ſerventur: qui vero beatiſſima indole praediti ſunt, ea aſpectu amittant ſuo, ut optimam naturam cum optimis imitari contendant.

De Typis literariis.

Typi autem non dubium eſt, quin noſtrae ſtudiorum Rationi magno ſint adjumento: eorum enim beneficio jam illa declinavimus, quae antiqui perferebant, incommoda; ut ingenti aere, longiſque itineribus manuſcriptos codices perquirerent, exquirerentque; & tamen ſaepe iis eorum copia non fiebat; quod domini invidioſa illa frui laude vellent, ut apud ipſos unos autogra-

pha

pha aſſervarentur. Jam ingenti copia, & varietate, ubique locorum, non Ptolemaeis Regibus tantum, ſed cuivis privato homini, commodis preciis dictis, proſtant. Sed vereor, ne abundantia, & vilitate nimia, ut fieri ſolet, minus ſimus induſtrii: neve convivas imitemur, qui in lautis, opipariſque coenis cibos ſuetos, & boni ſucci amoveri jubent; & excuratis, ac minus utilibus ſe ingurgitant. At vero quum libri manu ſcribebantur, librarii, ut operae precium facerent, Auctores conſtantis famae exſcribebant: eoſque ſaepe cum caro venderent, ſtudioſi ſua ipſorum manu exſcribere adigebantur: quo exercitationis genere mirum quantum proficitur! quia rectius meditamur, quod ſcribimus: atque adeo, quod nec perturbate, neque raptim, neque interciſim, ſed placide, & perpetuo ordine ſcribimus. Ita namque non per-

De Typis literariis.

Quae afferant incommoda.

DE TYPIS LITERARIIS.

functoria notitia,ſed longa nobis conſuetudo cum ipſis Authoribus intercedit: & per eam in ipſos puros putos transformamur. Atque hac de cauſſa pravi Authores ſcriptura frigebant: boni vero tanta cum utilitate celebrabantur. Nam magis argute,quam vere illud a *Verulamio* dicitur: barbarorum inundatione,graves Scriptores peſſundatos;leves innataſſe. Etenim in omni doctrinae genere principes ad nos, optimique, Scripturae beneficio, pervenerunt: & ſi unus, & item alter exciderit,id fortunae imputandum. At mea quidem memoria, necdum etiam ſenex haec ſcribo, Scriptores vivos hac frui laude vidi, ut eorum opera duodecim, & fortaſſe plus eo typis mandata ſint: nunc vero non tantum cotemni, ſed ſperni quoque: alios diu incultos, & deſolatos,tandem, aliqua ex obliquo occaſione data, nunc a doctiſſimo

mo quoque celebrari. Quin eruditiſſimos viros memini, quaedam literarum prorſus damnare ſtudia: nunc, mutato judicio, in iiſdem totos verſari video. Ejus rei multae ſunt cauſſae. Nam ſuus cuique aetati genius eſt: novitas, ut pulchritudo, commendat vicia, quae, exoleta aetate, inſignia fiunt: Scriptores, qui repraeſentatum ſtudiorum fructum capere volunt, ſtylum tempori ſervant: & literae ſuas habent partes, obſequia, ſimultates: ac in literaria quoque Republica ſunt, qui ſua callent arcana potentiae: & adoleſcentes quo magis modeſti, ac ingenui, eo magis creduli, & gravibus doctrina viris obſequentes. Quare lectionem cum ſeculorum judicio inſtituamus: & noſtram ſtudiorum rationem ſub quadam regamus tutela: legamus antiquos prius: nam ii & fidei, & induſtriae, & authoritatis ſunt jam ſpectatae:

DE TYPIS LITERARIIS.

Ut vincuntur, quae Typi afferunt incommoda.

Digitized by Google

DE TYPIS LITERARIIS.

atque ipſimet nobis ſint normae, quos porro ex recentioribus praelegamus.

DE UNIVERSITATIBUS STUDIORUM.

Quod reliquum erat de Univerſitatibus ſtudiorum, mirum ſane videatur, cur antiqui corporibus, ut ita dicam, ſtudiorum Univerſitates fundarint, thermas, & campum; ubi adoleſcentes curſu, ſaltu, pugilatu, pali jactu, diſci, pilaeque ludo, natatione, & balneis robuſti, agileſque fierent: nec ullam, quibus animos excolerent, firmarentque, inſtituere cogitarunt? Si de Graecis ſermo ſit, id in cauſſa fuit: quia unus Philoſophus abſolutiſſima ſtudiorum Univerſitas erat. Graeci namque ſua utebantur lingua; & ea ſane, quae propagines tam beatas habebat, ut non ſolum ad omnia in medio civilis vitae poſita, ſed abditiſſima ſcientiarum, & artium elegantiſſimis vocabulis ſignificanda aequa Venere, & felicitate perducerent. Leges au-

tem

tem ipſi magis aliis nationibus dono dare, quam ullas peregre accipere. Quibus rebus tantum caeteris ſe gẽtibus praeſtare exiſtimabant; ut illa faſtus plena interrogatione uterentur: *Graecus es, an barbarus?* quaſi omnium orbis terrarum gentium ipſi dimidiam, & meliorem partem valerent. Cumque haec ita eſſent; & praeterea unam philoſophiam, omnium ſcientiarum, & artium parentem, obſtetricem, alumnam excolerent; & de ea non tam aliorum authoritatibus, quam ipſis rerum argumentis diſſererent; commode unuſquiſque Philoſophus res divinas, atque humanas omnes ſibi ſubjiciebat: atque ab eo uno auditores, quicquid in Rep. ſciri oportebat, perdiſcebant. Romani autem, quanquam lingua praediti, quae externas haberet origines; eas tamen tam ſuperbe faſtidiebant, ut vocabulorum,

De Universitatibus Studiorum.

Quae

Digitized by Google

De Univerſitatibus Studiorum.

. . . . *Quae graeco fonte cadunt, parce detorta,*

quaſvis leves, falſas, ineptas, quam externas hiſtorias narrare mallent. Et quanquam leges bona ex parte a Graecis accepiſſent; quia tamen ad ſuae Reip. formam ſapientiſſime accommodarunt; eo pacto proprias effecerunt. Effectu itaque Romani, quod ad linguam, & leges attinet, Graecis exaequabantur. Sed hoc Graecis minus Univerſitatibus egebant, quia in una Juriſprudentia Sapientiam, ut diximus, collocarunt: eamque ipſam uſu Reipublicae edocebantur: & Patricii, ut potentiae arcanum occultabant. Quare tantum abeſt, ut Romanis ulla ſtudiorum Univerſitate opus eſſet; ut nullam prorſus fundari intereſſet. At verſo in principatum ſtatu, quia Romanorum Principum interfuit, Juriſprudentiae myſteria vulgari; & Scriptorum multitu-

titu-

De Univerſitatibus, Studiorum.

titudine, ſectarum diviſione, opinionum varietate ejus doctrina amplior facta eſt; ad eam denique profitendam Academiae Romae, Conſtantinopoli, ac Beryti fundatae ſunt. Quanto igitur magis Univerſitatum nos indigi, quibus Sacri Libri, & cum iis Orientales linguae, Canones Conciliorum, quae in aliis, atq; aliis Aſiae, Europae, Aphricaeque nationibus, & urbibus ab Apoſtolis ad nos uſque ſunt habita; Romanorum, Langobardorumq; leges, de Feudis Conſuetudines, doctrinae Graece, Latinae, Arabicae in noſtrarum uſus rerumpublicarum importatae, ſunt pernoſcendae. Ad haec addas librariorum menda, librorum plagia, & impoſturas, alienae manus irreptiones: quibus legitimos Authorum partus vix agnoſcimus, vix germanos ſenſus aſſequimur. Itaut cum, quod nos ſcire oportet, tot libris conti-

nea-

Digitized by Google

De Universitatibus Studiorum.

tur, quorum linguae intermortuae, reſpublicae deletae, mores ignorati, codices corrupti; unaquaevis ars, ſcientiaque adeo difficilis facta eſt, ut vix ſinguli, ad ſingulas profitendas ſufficiant. Itaque ſtudiorum Univerſitates nobis inſtitutae ſunt, & omni diſciplinarum genere inſtructae, in quibus alii alias doctrinas, ſuae quiſque ſcientiſſimus, tradunt.

Quae incommoda pariant Univerſitates Studiorum.

Sed huic commodo illud incommodum objicitur; quod artes, ſcientiaeque, quas ſola Philoſophia uno tanquam ſpiritu continebat; hodie diviſae, & diſtractae ſunt. Antiquitus ita conſtabant Philoſophi, ut non ſolum mores ſuae cujuſque doctrinae convenientes, ſed ipſum diſſerendi genus accommodatum haberent. Socrates, quia nihil ſe ſcire profitebatur, nihil quicquam ipſe afferebat in medium, ſed minutis interrogationibus, ſe a Sophiſtis velle diſcere ſimula-

De Univerſitatibus Studiorum.

labat: quibus datis ſuas conficiebat inductiones. Stoici, quibus mentem veri regulam, & ſapientem nihil opinari placebat; ipſi indubie vera pro ſuo jure ſumebant: & ea per vera ſecunda, tanquam per annulos ad dubia uſq; catenabant: & ſorite, ſuo telo utebantur. Ariſtoteles, qui & ſenſu, & mente verum dijudicari volebat, ſyllogiſmo utebatur: quo communiter vera dabat, ut in ſpecie dubia ſibi certa redderentur. Epicurus vero, qui ſenſibus notionem veri demandabat; nec dabat quicquam, nec accipiebat ab adverſariis; ſed res nuda, & ſimplici oratione explicabat. Hodie autem Auditores forte ducti ab Ariſtotelico in diſſertatrice, ab Epicureo in phyſica, a Carteſiano in metaphyſica eruditur: a Galenico diſcit medicinae theoriam, a Chemico praxim: ab Accurſiano Juriſprudentiae inſtitutiones, a Fabriſta Pandectarum,

ab

Digitized by Google

De Universitatibus Studiorum.

ab Alciatiano Codicis libros praelegit. Et ita incondita, ac ſaepe perverſa eorum inſtitutio eſt; ut quanquam partibus doctiſſimi ſint; in ſumma tamen, qui ſapientiae flos eſſet, non conſtent. Quare, ut id vitetur incommodum, vellem, ut Univerſitatum Anteceſſores unum omnium diſciplinarum ſyſtema ad Religionem, & Remp. accommodatum componerent, quod doctrinam uſquequaque conformem obtineret; idque ex publico inſtituto profiterentur.

Ut ea incommoda caſtigantur.

Dissertationis Conclusio.

Atque haec habui, quae de noſtrae ſtudiorum Rationis cum Antiqua comparatae commodis, incommodiſque diſſererem, ut noſtra antiqua rectior, meliorq; uſquequaque eſſe poſſit. Quae meditata ſi vera erunt, jam meae fructum vitae omnem intercepero: qua ſemper ſtudui; ut pro mea tenuiſſimi hominis virili parte humanam ſocietatem adju-

va-

Digitized by Google

varem: ſin falſa, aut vana arguantur; honeſtum certe votum, & magnanimus conatus veniam promeruerint. Sed quis dixerit: magna ſubire pericula quem neceſſe eſt, magnanimitati ducitur; quem non oportet, temeritati. Quid tua, inquiet, ejuſmodi argumenta, quae omnia ſapiunt, diſſerenda ſuſcipere? Nihil mea Ioh. Baptiſtae a Vico; at mea multum eloquentiae Profeſſoris: quando ſapientiſſimi Majores noſtri, qui hanc ſtudiorum Univerſitatem fundarunt, Eloquentiae Profeſſorem omnes ſcientias, arteſque doctum eſſe oportere, ſatis ſuo inſtituto ſignificarunt; ut is anniverſaria Oratione ſtudioſam Juventutem ad omnia ſcientiarum, & artium genera capeſſenda exhortaretur. Nec temere ter maximus ille vir *Franciſcus Verulamius* illud Jacobo Angliae Regi dat de ordinanda ſtudiorum Univerſitate conſi-

DISSERTATIONIS CONCLUSIO.

DISSERTATIONIS CONCLUSIO.

lium; ut adoleſcentes, non omni doctrinarum orbe circumacto, ab Eloquentiae ſtudiis prohibeantur. Nam quid aliud eſt Eloquentia, niſi ſapientia, quae ornate, copioſeque, & ad ſenſum communem accommodate loquatur? Igitur ad quem Profeſſorem auditores, niſi omnes ſcientias, arteſque docti accedere non poſſunt; is ex ſui vi muneris ignorabit? & qui adoleſcentes ad omnia diſciplinarum genera exhortari debet; earum commoda, ut ſequantur; incommoda, ut vitent, diſſerere non decet? Quare qui pro dignitate hoc graviſſimum, & quod ſentio meis humeris longe majus, ſuſtinent onus, mihi C. Cilnii Maecenatis, Criſpique Salluſtj, aliorumque deinceps, qui *equites inluſtres* dicti ſunt, ſimiles eſſe videntur: qui quanquam cenſum Senatorio longe ampliorem haberent; in equeſtri tamen ordine modeſtia conſiſtere vo-

lue-

fuerunt. Igitur pro meo Eloquentiae Profeſſoris jure, nedum officio, hoc tractandum ſumpſi argumentum: neque ad id ulla alios obtrectandi, vel me oſtentandi prava abduxit libido. Etenim, ut *Aequanime Lector*, vidiſti, ubi incommoda cenſui, Authores praecidi: & ſicubi eos appellare neceſſe fuerit, eos non ſine ſumma honoris ſignificatione, uti & me homuncionem, & illos tales, tantoſque viros decuit, nominavi. Ipſa autem incommoda, per ſedulitatem quanto potui majorem, attenuata modeſtiſſime expoſui. Nam ab ineunte pueritia eam mihi legem, quam imbecillitas humano generi ſanxit, irrogavi; uti alios mea vellem, ita aliena me peccata aequi boniqne conſulere: maxime tibi alii innumera, & maxima recte fecerint; & in minimis prave pauca: ego in nugis innumera fortaſſe peccaverim. Me ve-

Dissertationis Conclusio.

Dissertationis Conclusio.

ro in hac Diſſertatione nihil omnino jactavi: idque adeo cavi ſedulo, ut quanquam ea ſpecioſum *Titulum* praeſeferre poſſet; *De Recentiori, & Antiqua Studiorum Ratione Conciliata*; nihilominus maxime vulgarem concepi: nam

Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem

velim. Mea autem circa id argumentum excogitata nullis magnificis ornavi verbis: ne injuriam facere viderer tibi, *Erudite Lector*, qui tuo judicio duceris: & jus eſſe tuum intelligis, de Scriptore in alterutram partem judicare. Sed nonne replicaverit, id glorioſi eſt, quod dixerim, me novam rem in literarum Rempublicam apportare? Minime vero: nam novitas proprium laudis argumentum non eſt: ridicula enim, & monſtra novitate cenſentur. Illud vero laude dignum, recte nova dixiſſe: quod

ego

Digitized by Google

ego tibi, *Lector*, cõmuniq; eruditorum judicio virorum permitto; a quibus profiteor, me nunquam eſſe diſſenſurum. Nam id in omni vita unum maxime formidavi; ne ego ſolus ſaperem: quae res pleniſſima diſcriminis ſemper mihi viſa eſt; ne aut Deus fierem, aut ſtultus. Sed idem objecerit, me ſatis rebus ipſis oſtentaſſe magnificum, qui omnia ſapientiae ſtudia mihi ſubjecerim; & de iis, tanquam in omnibus verſatiſſimus, judicia rotundo ore protulerim. Sed qui id objicit, quae haec ſint judicia, quaeſo, animadvertat: nempe, ut doctrina alia alii proſit, vel obſit; & qua ratione obeſſe non poſſit: quod judiciorum genus, niſi qui

DISSERTATIONIS CONCLUSIO.

horum . . . nihil egregie, praeter cetera

. . . . & tamen omnia haec mediocriter

ſtuduerit, nemo recte praeterea proferre poteſt. Nam ita compa-

ra-

DISSERTATIONIS CONCLUSIO.

ratum animadvertimus, ut qui in uno doctrinae genere omnem adjunxerit animum, omnemque vitam collocarit; eam artem ſcientiamque ceteris praeſtare omnibus, & cuique rei optimam eſſe exiſtimet; & in quoſvis alienissimos uſus traducat: noſtrae forſan imbecillitate naturae, qua ex nobis, noſtriſque rebus delicias facimus. Quare ne falſa judicia protulerim, ſi de omnibus, de Eloquentia vereor maxime; quia profiteor. Haec dixi ad obtinendam mei muneris, morumque meorum dignitatem. Si quis vero ipſis rerum momentis res ipſas reprehendat; gratias ei habueto maximas, ſi me ab aliquo errore deduxerit; aeque tantas, vel ſi voluerit.